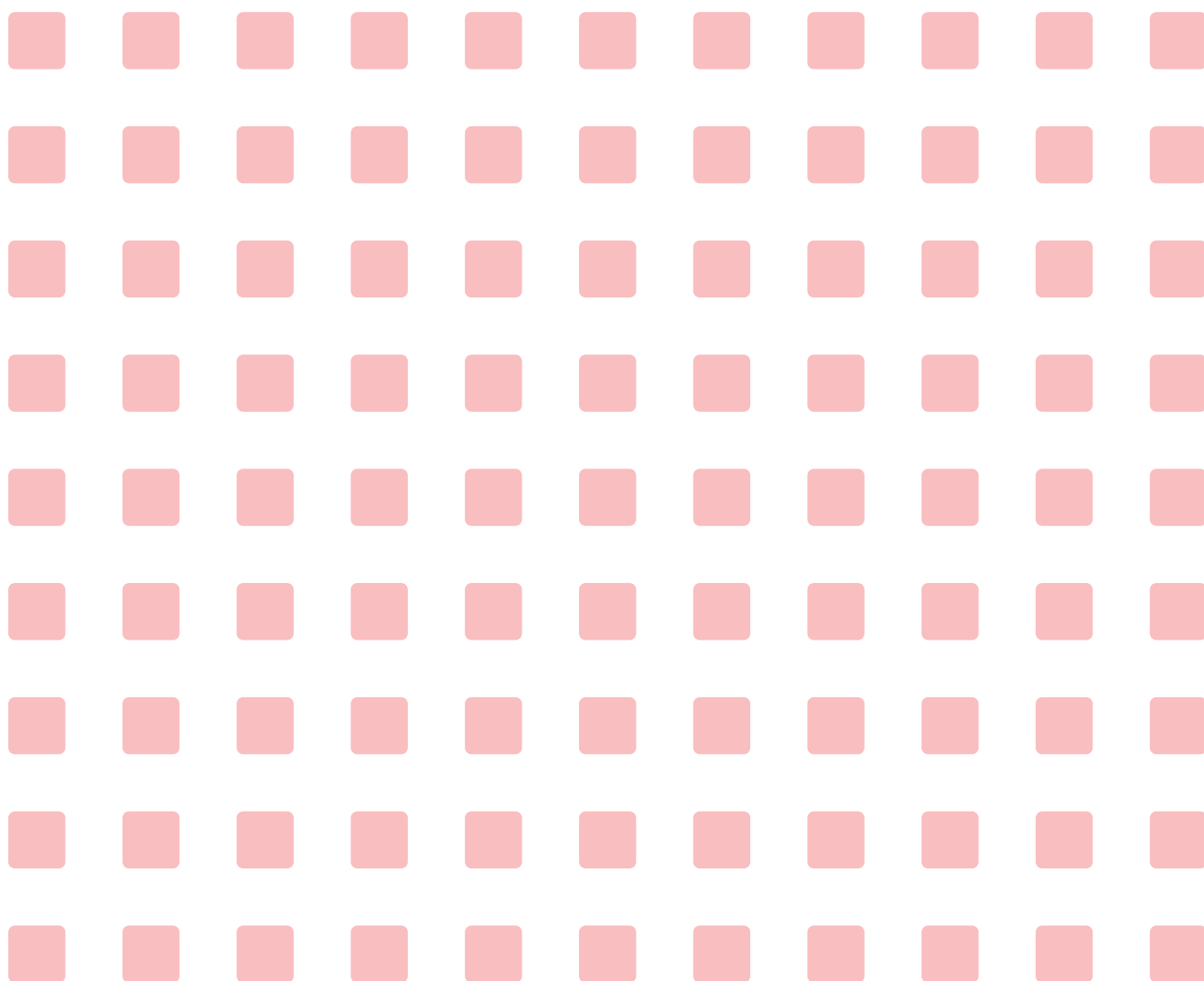

Konjunkturutsiktene

Innhold

1. Økonomisk overblikk	4
1.1 Dyrtid og stigende rentebelastning	4
1.2 Økte inkluderingsutfordringer	5
2. Konjunkturvurdering	6
2.1 Hovedbildet	6
2.2 Konjunkturutsiktene framover	7
2.3 Politiske forutsetninger	8
2.4 Krona og konsumprisene	9
2.5 Etterspørselen fra husholdningene	11
2.6 Investeringsiden	12
3. Arbeidsmarkedet	20
3.1 Sysselsetting	20
3.2 Arbeidsløshet	21
3.3 Innvandring	22
3.4 Svakere etterspørsel etter arbeidskraft	23
3.5 Mange fortsatt utenfor	24
4. Boligmarkedet og byggenæringen	26
4.1 Boligpriser	26
4.2 Gjelds- og rentebelastning	26
4.3 Husleieprisene	28
4.4 Boliginvesteringer	28
4.5 Bygge- og anleggsvirksomheten	29
4.6 Utfordringsbilde og aktuelle tiltak	30
5. Internasjonal økonomi	31
5.1 Rentekappløp	31
5.2 Internasjonal konjunktur	31
5.3 Avtakende prisvekst	32
5.4 Arbeidsmarkedet	34

1. Økonomisk overblikk

Utviklingen i 2023 er preget av økte renter og høy prisstigning, som har rammet privatøkonomien hardt. I høst vil mange merke at renteutgiftene biter, og det vil føre til at mange er nødt til å stramme inn. Både prisstigningen og rentehevingene rammer skjevt, og det er særlig grupper som fra før har dårlig økonomi som er utsatt. Husholdningenes kjøpekraft vil reduseres, og det private konsumet kommer til å gå ned i 2023.

1.1 Dyrtid og stigende rentebelastning

Rentebelastningen er på et svært høyt nivå. Vi må tilbake til finanskrisen for å se tilsvarende tall. Mange har en høy gjeldsgrad, og sliter med å betale regningene. Det er tegn til økning i inkassosaker, og bankene rapportere om mange som ber om avdragsfrihet.

Husholdningenes rentebelastning er på samme nivå som snittet på 90-tallet, og vil øke ytterligere neste år til om lag 10 prosent. Hvis gjeldsgrad og rentefradraget hadde vært på samme nivå som i 1995, hadde rentebelastningen i dag tilsvart en rente på rundt 9-10 prosent. Det skyldes at selv om rentenivået var høyere på 90-tallet, var gjeldsgraden lavere og rentefradraget høyere enn i dag. Reduksjonen av selskapsskatten de siste årene har bidratt til lavere skatteinntekter fra bedriftene, og samtidig redusert verdien av rentefradragene for familier med boliglån. Regjeringen Solberg reduserte selskapsskatten utover skatteforliket i 2016. I diskusjonen om økning av selskapsskatten er det et moment at dette samtidig vil øke verdien av rentefradraget, og dermed bedre husholdningenes økonomiske situasjon.

LO er særlig bekymret for familier med lav inntekt. De er særlig rammet av den høye prisveksten, siden veksten på varer de konsumerer har økt mer enn prisveksten for øvrig. De har også begrenset mulighet til å kutte i forbruket. At den økonomiske situasjonen blant mange husholdninger er svak understøttes av flere SIFO-rapporter. Andelen husholdninger som sliter økonomisk har vokst fra 7 prosent i 2021 til 18 prosent i 2023. Oppdatert undersøkelse indikerer en viss bedring, men de som er «ille ute» synes å ha fått det enda verre.

Prisstigningen vi nå ser skyldes forhold i utlandet. Inflasjonen i andre land har avtatt, men er fortsatt høy, og det forventes at den vil reduseres ytterligere. Etter hvert som den utenlandske prisstigningen på varer og tjenester går ned, vil også prisstigningen i Norge reduseres betydelig. En viktig årsak til prisstigningen det siste halvåret har vært svekkelsen av kronkursen. Vi har lagt til grunn at kronkursen stabiliseres på dagens svake nivå, og at valutakursen i våre analyser dermed ikke vil bidra til ytterligere prisvekst.

I våre hovedberegninger for utviklingen i norsk økonomi legger vi til grunn en videreføring av veksten i offentlig konsum på dagens nivå også de neste årene, på linje med anslagene SSB gjør i Konjunkturtendensene 3/2023. Samtidig legger vi til grunn at Norges Bank vil heve renta i desember slik de har varslet. På bakgrunn av disse forholdene ser vi får oss en ytterligere forverret utvikling i privatøkonomien også til neste år, og en økning i arbeidsløsheten. Vi forventer derfor at Norges Bank vil bli nødt til å senke renta tidligere enn deres rentebane legger opp til. Vi tror også renta vil gå ned raskere enn det sentralbanken ser for seg, noe som er i tråd med SSBs siste prognoser.

Det er altså behov for å trygge familieøkonomien og verne utsatte bedrifter og arbeidsplasser framover. Våre beregninger viser også at det er handlingsrom for mer ekspansiv finanspolitikk. Rentepolitikken til Norges Bank virker nå så innstrammende på økonomien at finanspolitikken kan brukes aktivt uten at det vil føre til økt prisstigning. Det vil gi rom til å satse på reduksjon av forskjeller, trygge arbeidsplasser, redde byggenæringen og bidra til den grønne omstillingen.

Bygge- og anleggsbransjen opplever nå store problemer, særlig fordi boligbyggingen er kraftig redusert. Det er vesentlig å holde hjulene i gang i denne bransjen, noe som vil gi ringvirkninger til resten av økonomien. Samtidig er det nok av potensielle offentlige prosjekter som det nå er rom for å igangsette. Vi har sett på hva som vil skje om offentlige investeringer øker kraftig de neste to årene. Våre beregninger viser at det vil bidra positivt til generelle økonomiske aktiviteten, samtidig som bygge- og anleggsbransjen vil kunne opprettholde aktiviteten på et høyere nivå.

Norges Bank har i sin Pengepolitiske rapport 3/2023 lagt til grunn en langt strammere finanspolitikk enn det LO og SSB gjør. Vi har sett på hva som da vil kunne skje. Etter våre beregninger vil en finanspolitikk som Norges Bank legger til grunn føre til ytterligere høyere ledighet, lavere BNP-vekst og svekket privatøkonomi. Samtidig vil prisstigningen ikke påvirkes. En slik politikk vil dermed kun bidra til økte forskjeller og flere husholdninger som får økonomiske problemer, men uten at man kommer nærmere inflasjonsmålet. Dette er ifølge våre analyser ikke en politikk rettet mot bøte på den importerte inflasjonen.

1.2 Økte inkluderingsutfordringer

Relativt lav arbeidsløshet har gitt virksomhetene motiver til å rekruttere blant utsatte grupper, og vi ser at flere enn normalt har gått fra å stå utenfor arbeidslivet til å bli sysselsatt. Knapphet på arbeidskraft kan videre føre til at virksomhetene satser mer på lærlinger og investerer mer i kompetanseutvikling blant ansatte, og det kan bidra til bedring av lønns- og arbeidsvilkår i deler der en tidligere har strevd med sosial dumping.

Fortsatt står alt for mange helt/delvis utenfor arbeidslivet. Antallet registrert med nedsatt arbeidsevne hos NAV utgjør nå 213 700, som er over 30 000 flere enn rett før pandemien. Av disse er 46 900 under 30 år. I tillegg kommer bl.a. et ukjent antall personer som står utenfor arbeidslivet, og som ønsker seg inn, men som ikke er tilmeldt NAV. Mange flyktninger fra Ukraina er i ferd med å avslutte introduksjonsprogram og vil trolig melde seg på arbeidsmarkedet framover. Blant disse er det en betydelig andel som har behov for oppfølging, norskopplæring, annen kompetanseheving, helsehjelp mm. for å kunne få fotfeste i arbeidslivet. At de som står utenfor arbeidslivet over tid har blitt stående lenger unna, understreker at inkluderingsarbeidet er krevende.

Samtidig tyder utviklingen i antallet ledige stillinger på at etterspørselen etter arbeidskraft er i ferd med å svekkes, en tendens som kan bli forsterket framover. Vi har enda ikke sett den fulle effekten av rentehevingene. Økte renter sammen og kraftig prisstigning har bidratt til å dempe etterspørselen. Ulik forståelse av hva som er hensiktsmessig arbeidsdeling i den økonomiske politikken blant sentrale aktører, skaper ekstra usikkerhet.

Med gode målrettede tiltak vil mange av de som i dag står utenfor arbeidsmarkedet kunne bli inkludert, og dermed også bidra til å redusere mismatchproblemer og møte virksomheters kompetansebehov. En mer aktiv arbeidsmarkedspolitik er også viktig for å motvirke at dyrtid rammer skjevt – der personer som er i randsonene av arbeidsmarkedet er særlig utsatt. LO har tatt til orde for at det er behov for et krafttak i arbeidsmarkeds- og inkluderingspolitikken.

2. Konjunkturvurdering

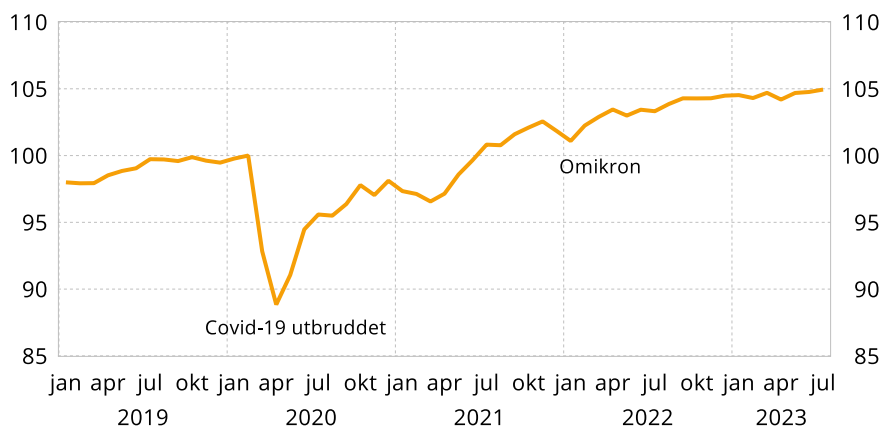
LO har utarbeidet en ny konjunkturanalyse samt nye prognoser for 2023-2025. Noen av prognosene fra LO utgis også i budsjettokumentene fra Regjeringen.

2.1 Hovedbildet

Aktiviteten i norsk økonomi har i litt over et år ligget nær eller litt over det som anses som et trend-nivå, men veksten har i det siste vært avtakende. Aktiviteten målt ved BNP Fastlands-Norge har nå flatet ut, se figur 2.1 under.

Figur 2.1. BNP Fastlands-Norge

Sesongjustert. Faste priser. Indeks (feb. 2020=100)

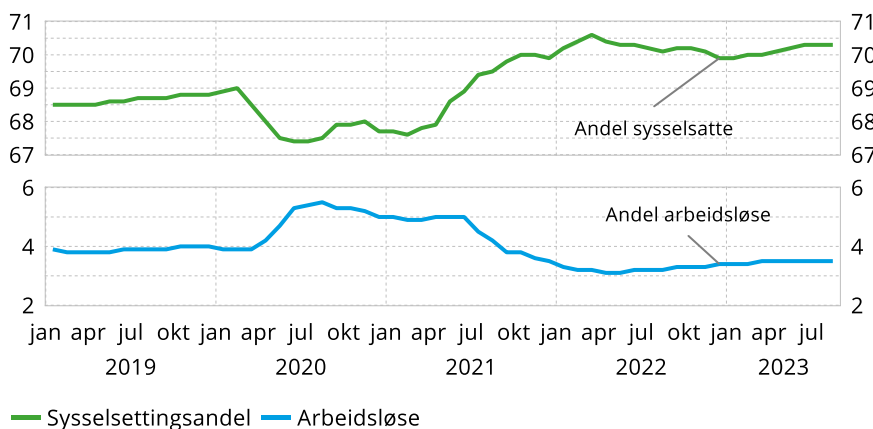

Kilde: SSB, Macrobond

Arbeidsløsheten har holdt seg stabil på 3,5 prosent siden mars ifølge trendjusterte tall fra SSBs arbeidskraftundersøkelse. I august var 110 000 mennesker arbeidsløse. Sysselsettingen har vært svakt økende i år, etter en nedgang i store deler av fjoråret, og i august var 70,3 prosent av befolkningen sysselsatt.

Figur 2.2. Sysselsatte og arbeidsløse

Trend. 15-74 år (AKU)

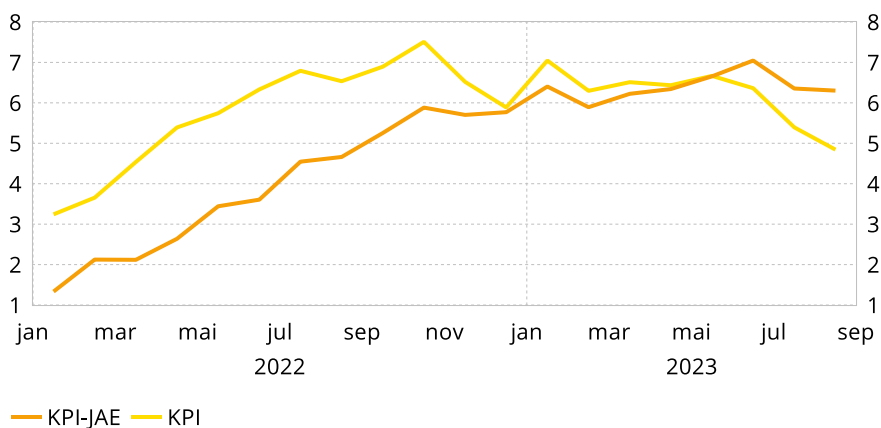
— Sysselsettingsandel — Arbeidsløse

Kilde: SSB, Macrobond

Inflasjonen målt ved konsumprisindeksen (KPI) har falt etter toppen i oktober i fjor, men den underliggende inflasjonen målt ved KPI-JAE holder seg fortsatt høy. Svekkelsen av krona så langt i år bidrar til at inflasjonen går saktere ned. Selv om inflasjonen målt ved KPI for tiden fortsatt er høy og krona fortsatt er svak, er inflasjonen på vei ned. Det er spesielt fallende energipriser som nå bidrar til å trekke inflasjonen ned. Vi venter derfor at prisstigningen vil ligge lavere målt ved KPI enn målt ved KPI justert for energivarer og avgiftsendringer (KPI-JAE) en god stund framover.

Figur 2.3. Konsumprisindeks

Tolv månedersvekst i prosent

Kilde: SSB, Macrobond

2.2 Konjunkturutsiktene framover

I arbeidet med konjunkturvurderingen har vi benyttet den makroøkonomiske modellen NAM (Norwegian Aggregate Model) til hjelp i analysene og utarbeidelsen av prognosene.

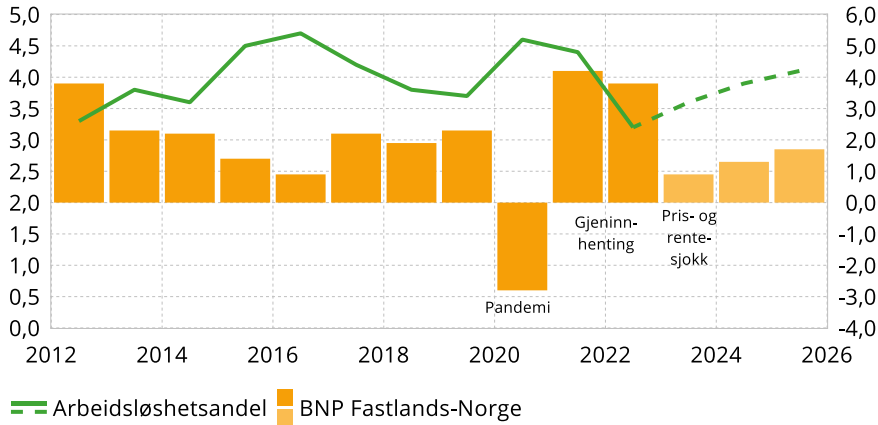
Konjunkturutsiktene fram mot 2025 i vår vurdering er i hovedtrekk følgende:

- Inflasjonen er på vei ned selv om den fortsatt ligger på et høyt nivå. Vi legger til grunn at styringsrenta økes videre opp til 4 ½ prosent i desember i år, slik Norges Bank har annonsert. Da er rentetoppen antakeligvis nådd.
- Samtidig er husholdningenes disponible realinntekt svekket betydelig og husholdningenes rentebelastning har nå kommet opp på sitt høyeste nivå siden 2008, og ligger på samme nivå som på 1990-tallet. Høy prisvekst og økte renter svekker husholdningenes kjøpekraft og konsum. Husholdningenes konsum, som utgjør rundt halvparten av BNP Fastlands-Norge, vil falle i år, ifølge våre prognoser. Veksten i husholdningenes konsum vil antakeligvis bli svak i neste år.
- Vekstimpulser fra fastlandsinvesteringene vil trolig også være negative de nærmeste årene. Vi har lagt til grunn for en moderat vekst i offentlig etterspørsel. BNP Fastlands-Norge anslås å øke med 0,9 prosent i 2023. I 2024 og 2025 anslås BNP Fastlands-Norge å øke med henholdsvis 1,3 og 1,7 prosent.
- For ett år siden var arbeidsledigheten målt ved AKU 3,2 prosent, mens den de seneste månedene har ligget på 3,5 prosent. Dette er fremdeles relativt lavt i et historisk og konjunkturt perspektiv. Høye og økende renter kombinert med svakere vekstutsikter internasjonalt og lavere etterspørsel i mange næringer (spesielt innen bygg og anlegg), legger en demper på sysselsettingsveksten. Arbeidsledigheten målt ved AKU vil stige til 3,9

prosent i 2024 og 4,1 prosent i 2025, ifølge våre prognoser. Arbeidsmarkedssituasjonen omtales nærmere i kapittel 3.

Figur 2.4. BNP og arbeidsløshet

Arbeidsløse som andel av arbeidsstyrken (t.v.) og volumvekst i BNP FN (t.h.)

Kilde: SSB, Macrobond, LOs anslag

LOs anslag for BNP Fastlands-Norge og arbeidsmarkedet ¹	2023	2024	2025
BNP Fastland-Norge (volum)	0,9	1,3	1,7
Sysselsatte (nasjonalregnskap)	1,2	0,4	0,3
Arbeidsstyrke (AKU)	0,9	0,5	0,5
Arbeidsløshet (nivå, AKU)	3,6	3,9	4,1

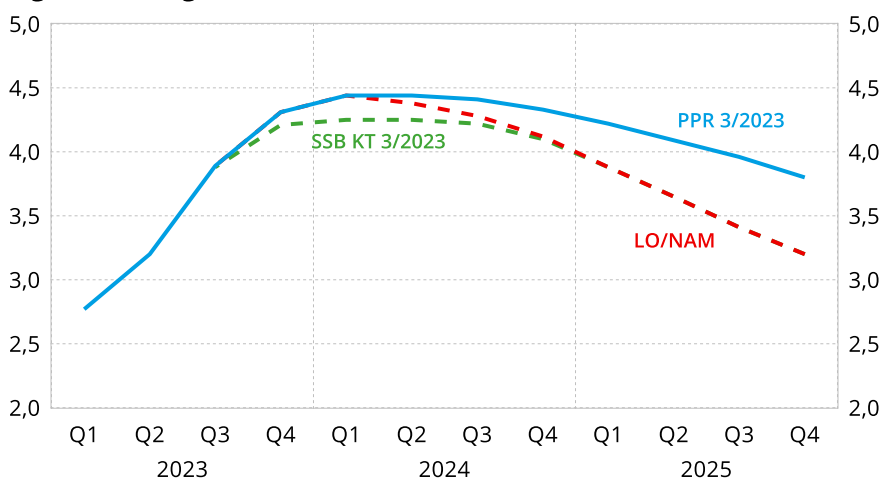
¹Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår.

2.3 Politiske forutsetninger

Norges Bank skisserte i sin siste Pengepolitiske Rapport (PPR 3/2023) en rentebane som innebærer en siste renteheving i desember 2023 til 4 ½ prosent. Styringsrenta vil da ligge på rundt 4 ½ prosent mesteparten av 2024, før renta, ifølge Norges Bank, vil gå sakte og gradvis ned mot 3 ¾ prosent mot slutten av 2025.

I vår konjunkturvurdering legger vi til grunn at Norges Banks styringsrente heves videre til 4 ½ prosent ved årsskiftet 2023/2024. Vi antar videre at styringsrenta sannsynligvis vil reduseres som følge av økende arbeidsledighet og lavere aktivitetsnivå allerede før sommeren 2024, og styringsrenta vil da komme gradvis ned til 3 ¼ prosent mot slutten av 2025, på linje med SSBs forutsetninger i «Konjunkturtendensene 3/2023».

Figur 2.5. Norges Banks rentebane

Kilde: Norges Bank, LO, SSB, Macrobond

I vår konjunkturvurdering legger vi til grunn, på linje med SSB, en moderat vekst i offentlig etterspørsel i perioden 2023–2025. Norges Bank ser på den andre siden for seg en svakere vekst i offentlig etterspørsel i alle år fra 2023 til 2025.

Finanspolitiske forutsetninger ¹		SSB KT 3/2023	LO/NAM sept. 2023	Norges Bank PPR 3/2023
2023	Offentlig konsum	2,7	2,7	-
	Offentlige investeringer	1,2	1,2	-
	Offentlig etterspørsel	2,4	2,4	1,6
2024	Offentlig konsum	1,4	1,5	-
	Offentlige investeringer	4,5	4,5	-
	Offentlig etterspørsel	2,0	2,1	1,3
2025	Offentlig konsum	1,8	1,8	-
	Offentlige investeringer	3,7	3,7	-
	Offentlig etterspørsel	2,2	2,2	1,2

¹Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår.

De penge- og finanspolitiske forutsetningene Norges Bank ser for seg, virker stramt på økonomien, ifølge våre beregninger utført ved hjelp av NAM-modellen. Hvis sentralbankens får rett i sine anslag, vil det føre til en dypere lavkonjunktur for norsk økonomi de kommende årene, fall i sysselsetting og høyere arbeidsledighet. Uten å ha merkbar effekt på inflasjonen. (jfr. Boks 2-1).

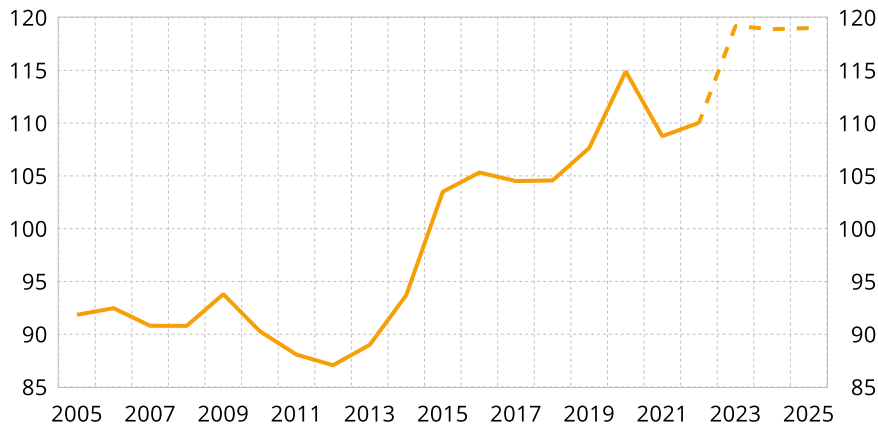
I vårt hovedscenario, hvor vi legger mindre stramme penge- og finanspolitiske forutsetninger til grunn, vil det likevel være handlingsrom for sterkere finanspolitiske stimulanser for å stabilisere konjunkturløpene og arbeidsmarkedet. (jfr. Boks 2-2).

2.4 Krona og konsumprisene

Krona har svekket seg markant siden november i fjor. I årets tre første kvartaler har krona svekket seg med 8,9 prosent sammenlignet med samme perioden i fjor. Kronesvekkelsen

virker isolert sett (uten renterespons) ekspansivt på konjunktorene (jfr. Boks 2-3). Svekkelsen av krona innebærer også at importerte varer blir dyrere, og bidrar dermed til å trekke inflasjonen i Norge opp. Ifølge våre prognoser vil krona svekke seg med 8,3 prosent på årsbasis i 2023, og kronekursen flater ut på et svakt nivå i 2024 og 2025.

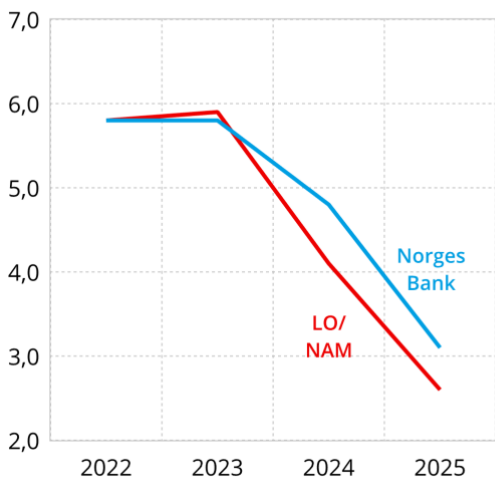
Figur 2.6. Kronekurs
Importveid kursindeks, I-44

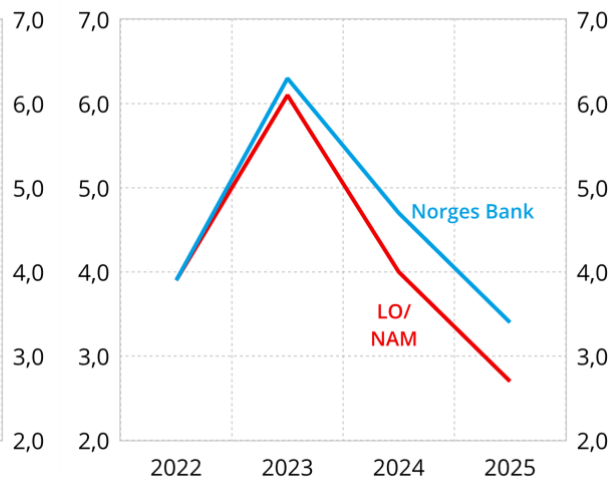
Kilde: Norges Bank, Macrobond, LOs anslag

Selv om inflasjonen målt med KPI for tiden er høy og krona fortsatt er svak, er inflasjonen på vei ned. Det er spesielt fallende energipriser som nå bidrar til å trekke inflasjonen ned. Vi forventer at prisstigningen målt ved KPI vil være 5,9 prosent i 2023 (årgjennomsnitt), og komme ned til 4,1 prosent i 2024 og 2,6 prosent i 2025. Uten ytterligere svekkelser av krona og med relativt raskt fallende internasjonal prisvekst og lavere energipriser også for næringslivet, vil den underliggende inflasjonen målt ved KPI-JAE også etter hvert komme ned. Årsveksten i KPI-JAE ventes å falle fra 6,1 prosent i år til 4 prosent i 2024 og videre til 2,7 prosent i 2025. Nedgangen i konsumprisveksten i våre modellberegninger er imidlertid noe sterkere enn det Norges Bank forutser, til tross for at Norges Bank har lagt inn forutsetninger i sin rentebane om et mer langvarig høyt rentenivå.

KPI prosentvis vekst

KPI-JAE prosentvis vekst

LOs anslag for offentlig konsum og investeringer, styringsrenten, KPI og kronekurs ¹	2023	2024	2025
Offentlig konsum	2,7	1,5	1,8
Offentlige investeringer	1,2	4,5	3,7
Norges Banks styringsrente (nivå)	3,5	4,3	3,5
Konsumpris (KPI)	5,9	4,1	2,6
KPI-JAE	6,1	4,0	2,7
Kronekurs (I44) ²	8,3	-0,2	0,1

¹Prosentvis endring fra året før der annet ikke framgår.

²Positivt tall innebærer svekket krone.

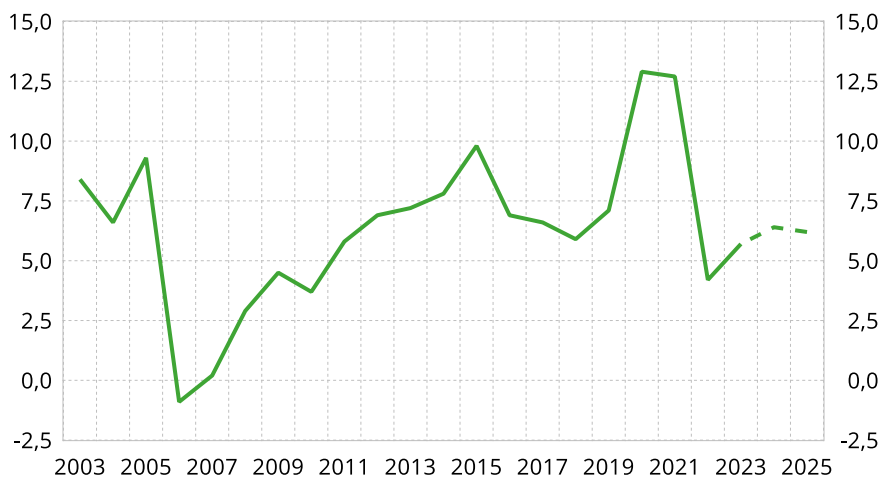
2.5 Etterspørselen fra husholdningene

Husholdningene står overfor en rekordhøy rentebelastning. Husholdningene har fått inndratt kjøpekraft som følge av høye priser og høyere renter.

Ifølge våre prognoser vil disponibel realinntekt falle litt i år, men øke fra 2024. Svak utvikling i realboligprisene demper også husholdningenes konsum.

Vi anslår at husholdningenes sparerate øker til 5,7 prosent i år. Folk har en tendens til økt sparing i dårlige tider med økende arbeidsledighet. Våre prognoser innebærer derfor at husholdningenes sparerate vil øke videre i 2024 mot et noenlunde normalt nivå. Dette demper også husholdningenes konsum.

Figur 2.7. Husholdningenes sparerate (nivå)

Kilde: SSB, Macrobond, LOs anslag

Husholdningenes konsum utgjør rundt halvparten av BNP Fastlands-Norge. Husholdningenes konsum de nærmeste årene dempes imidlertid av høye renter, høy inflasjon og fallende realboligpriser samt økning i sparing. Vi anslår derfor svak konsumutvikling hos husholdningene framover, som gir svake vekstimpulser til norsk økonomi.

LOs anslag for husholdningenes konsum ¹	2023	2024	2025
Husholdningenes konsum	-0,8	0,7	2,2

¹Prosentvis endring fra året før der annet ikke framgår.

2.6 Investeringsiden

Stortingets skattetilakspakke, som ble vedtatt i juni 2020 for å avhjelpe oljenæringen i forbindelse med det kraftige oljeprisfallet tidlig i koronapandemien, har sammen med høye olje- og gasspriser utløst svært mange nye utbygginger på norsk sokkel. Vi regner med at de fallende petroleumsinvesteringene de siste årene snur til klar vekst i år og neste år. Etter hvert som en del av de pågående utbyggingene ferdigstilles antar vi at veksten vil dempes i 2025.

For næringsinvesteringene samlet ligger det kun an til en liten økning i år. Økningen kan i hovedsak tilskrives høyere investeringer i industrien. Den internasjonale nedgangskonjunkturen kombinert med høyere renter her hjemme vil legge en demper på investeringene i årene framover.

Boligprisene vil trolig fortsette å falle pga. lavere disponibel realinntekt som følge av den høye inflasjonen og den økte renta. Nedgangen i boliginvesteringer vil også fortsette både i år og neste år, før den snur til vekst i 2025.

I våre prognoser ligger det an til en negativ utvikling i fastlandsinvesteringene de nærmeste årene.

Til tross for en internasjonal nedgangskonjunktur, klarer den tradisjonelle eksporten å vise god vekst framover, takket være en meget svak norsk krone.

LOs anslag for investeringer og tradisjonell eksport ¹	2023	2024	2025
Petroleumsinvesteringer	6,0	5,0	2,0
Fastlandsinvesteringer	-1,9	-0,8	-0,2
Eksport av tradisjonelle varer	4,3	3,2	3,1

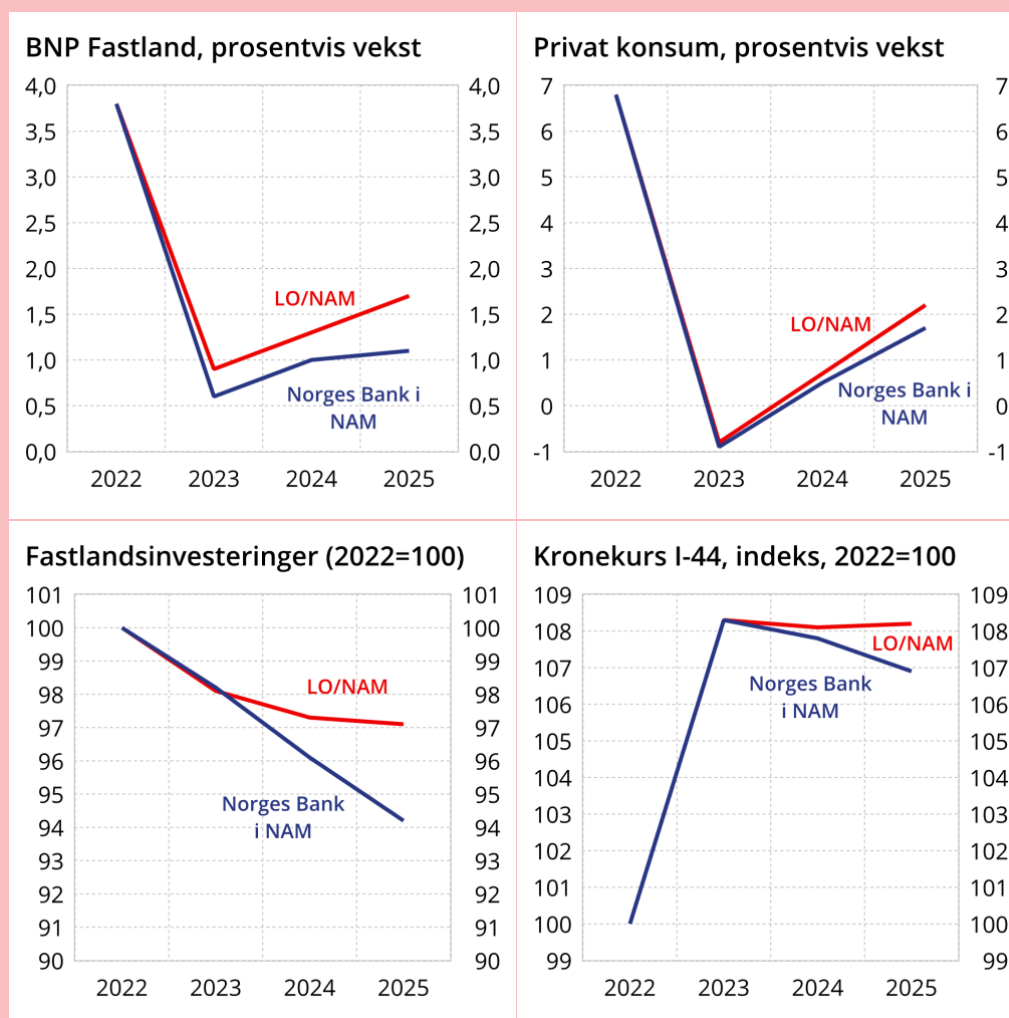
¹Prosentvis endring fra året før der annet ikke framgår.

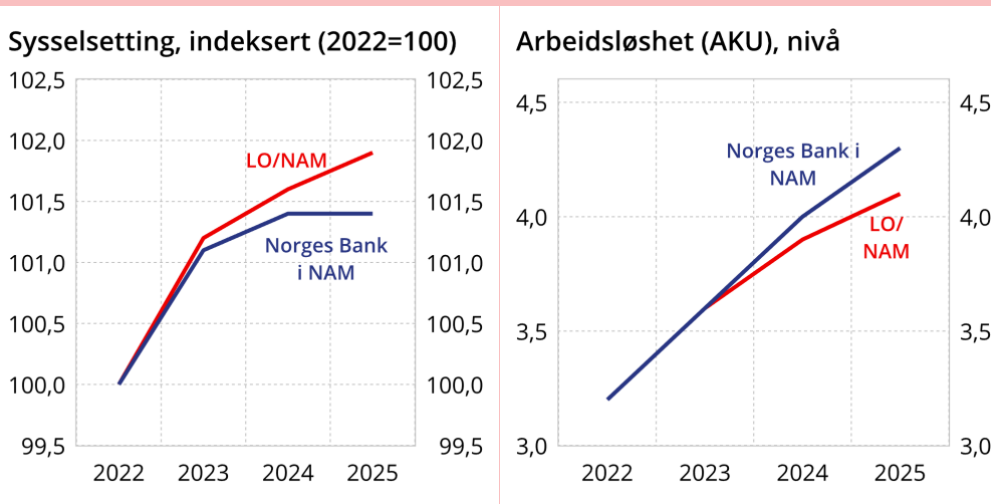
Boks 2.1. De penge- og finanspolitiske forutsetningene Norges Bank la til grunn i PPR 3/2023 virker for stramt for konjunktoren og arbeidsmarkedet

Som beskrevet under avsnittet «Politiske forutsetninger», har Norges Bank i sin PPR 3/2023 lagt til grunn de mye strammere penge- og finanspolitiske forutsetningene, sammenlignet med både oss og SSB.

Ved å legge inn Norges Banks penge- og finanspolitiske forutsetninger i vår modell NAM, alt annet uendret, viser modell-beregningene at norsk økonomi ville komme inn i en dypere lavkonjunktur enn vi anslår, gjennom svekket konsum og investeringer i sterkere grad. Dette vil også resultere i fall i sysselsetting og høyere arbeidsledighet.

I det etterfølgende, illustreres modell-resultatene i figurene, i sammenligning med våre anslag fra NAM:

De stramme penge- og finanspolitiske forutsetningene har, ifølge modellberegningene, neglisjerbar effekt på lønn og prisvekst.

Virkningene, avvik i p.p. fra referansebanen (LOs hovedscenario)

	2023	2024	2025
BNP Fastlands-Norge	-0,3	-0,3	-0,6
Husholdningenes konsum	-0,1	-0,2	-0,5
Offentlig konsum	-1,1	-0,2	-0,6
Fastlandsinvesteringer	0,0	-1,3	-1,8
Oljeinvesteringer	0,0	0,0	0,0
Eksport: tradisjonelle varer	0,0	0,0	-0,1
Sysselsetting	-0,1	-0,1	-0,3
Arbeidsløshet (AKU)	0,0	0,1	0,2
KPI (konsumpriser)	0,0	0,0	0,0
KPI-JAE	0,0	0,0	0,0
Lønnsvekst	0,0	0,0	0,0
Kronekurs, I-44	0,0	-0,3	-0,9
Styrringsrente, Norges Bank	0,0	0,1	0,5

Boks 2.2. Økt handlingsrom og behov for finanspolitikk

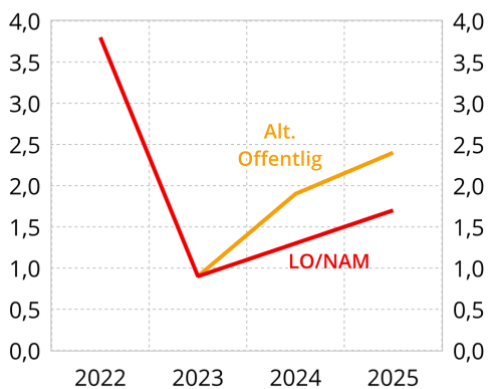
Som beskrevet under avsnittet «Politiske forutsetninger», har vi i vår modell NAM lagt til grunn finanspolitiske forutsetninger på linje med SSB. Etter vår konjunkturvurdering, vil ikke den offentlige etterspørselen være sterk nok til å demme opp for svekket husholdningenes konsum og næringslivsinvesteringer (spesielt innen bygg og anlegg), og det hindrer ikke at arbeidsledigheten stiger.

Vi har laget en alternativ bane for finanspolitikken som innebærer høyere vekst i offentlig konsum, i offentlige investeringer og totalt i offentlig etterspørsel. På grunn av budsjettprosessen, antar vi at det blir mindre rom for ekstraøkning i 2023, men offentlig etterspørsel kan økes i sterkere grad i 2024 og 2025. De alternative finanspolitiske forutsetningene illustreres i den etterfølgende tabellen:

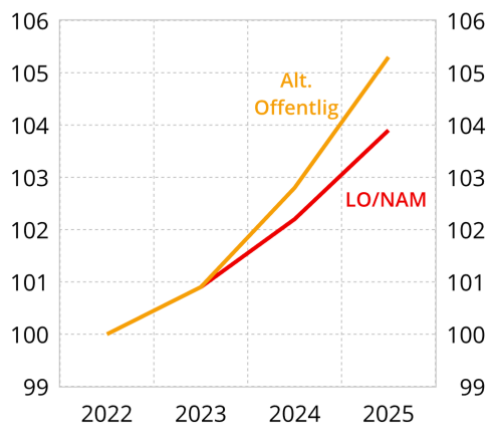
Finanspolitiske forutsetninger	LO/NAM sept. 2023	Alt: høyere vekst i offentlig etterspørsel	Pluss i offentlige utgifter mrd. 2022-kroner	
2023	Offentlig konsum	2,7	2,7	-
	Offentlige investeringer	1,2	1,2	-
	Offentlig etterspørsel	2,4	2,4	-
2024	Offentlig konsum	1,5	3,0	16,0
	Offentlige investeringer	4,5	6,0	3,6
	Offentlig etterspørsel	2,1	3,6	19,6
2025	Offentlig konsum	1,7	3,0	29,4
	Offentlige investeringer	3,3	6,0	9,6
	Offentlig etterspørsel	2,0	3,6	39,0

Etter å ha lagt inn de alternative finanspolitiske forutsetningene i vår modell NAM, viser modellberegningene at de ekstra/sterkere offentlige stimulanser har sterk virkning på konjunkturutviklingen og arbeidsmarkedet, særlig på lengre sikt, og bidrar til å løfte opp konjunkturbanen og bremser ledighetsoppgangen.

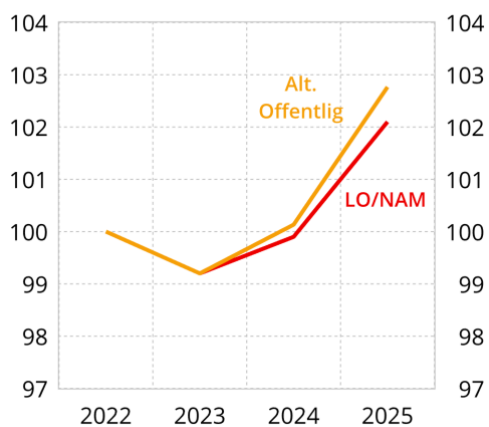
BNP Fastland, prosentvis volumvekst

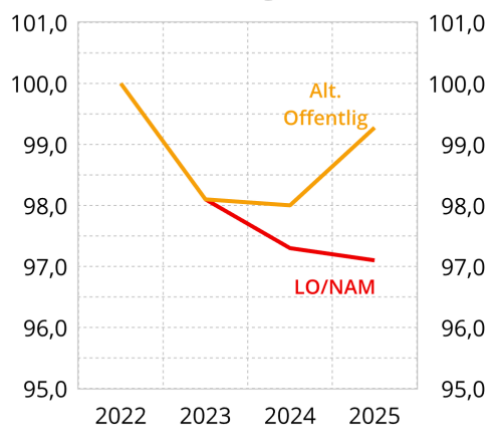
BNP Fastland, indekset (2022=100)

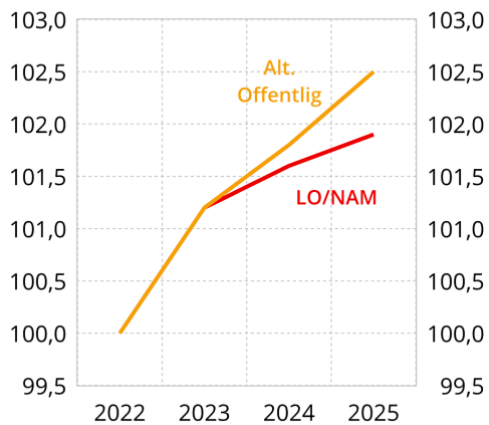
Privat konsum, indeks, 2022=100

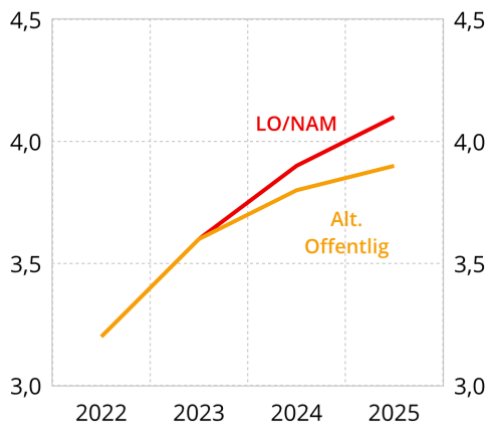
Fastlandsinvesteringer, 2022=100

Sysselsetting, indekset (2022=100)

AKU-ledighet, nivå

De modellberegningene viser samtidig at de ekstra finanspolitiske stimulansene kun har neglisjerbar virkning på prisvekst, lønn og kronekurs.

Det vil koste mellom om lag 20 mrd. 2022-kroner i 2024 og om lag 40 mrd. 2022-kroner i 2025.

Virkningene, avvik i prosentpoeng fra referansebanen (Los hovedscenario)

	2024	2025
BNP Fastlands-Norge	0,6	0,7
Privat konsum	0,2	0,5
Fastlandsinvesteringer	0,7	1,4
Sysselsetting	0,2	0,3
Arbeidsløshet (AKU)	-0,1	-0,2
KPI	0,0	0,0
KPI-JAE	0,0	0,0
Kronekurs, I-44	0,0	-0,1
Lønn	0,0	0,0

Boks 2.3. Kronesvekkelsen virker ekspansivt på konjunktoren

Krona har så langt i år blitt svekket med nærmere 9 prosent, og vi anslår at krona på årsbasis i 2023 svekket med 8,3 prosent. Hva ville skjedd med norsk økonomi og arbeidsmarked om vi ikke hadde denne kronesvekkelsen?

I modellen NAM har vi gjort en beregning der vi har holdt kronekursen fast gjennom perioden, dvs. at vi har lagt til grunn null endring i kronekurs, målt ved importveid kronekurs (I-44), på årsbasis fra 2022 til 2023. Dessuten har vi holdt rentebanen fast, dvs. at det i dette eksempelet ikke skjer noen renteendring på grunn av kronekursen.

Modellberegningen viser følgende:

Virkningene av null kronekursendring, avvik i p.p. fra referansebanen (LOs hovedscenario) i 2023 (alternativ kronestyrking):

	2023
BNP Fastlands-Norge	-0,6
Privat konsum	-0,1
Fastlandsinvesteringer	-0,5
Fastlandseksport	-2,2
Sysselsetting	-0,2
Arbeidsløshet (AKU)	0,2
KPI	-0,2
KPI-JAE	-0,1
Lønn	-0,2

Modellberegningene viser at kronesvekkelsen isolert sett virker ekspansivt på konjunktoren, først og fremst gjennom eksporten (konkurranssevneskanal). Kronesvekkelsen trekker prisstigningen opp, men trekker også eksporten, investeringer og konsum opp. Dermed bidrar den til å løfte opp BNP-vekst i fastland. Om vi ikke hadde denne kronesvekkelsen, ville arbeidsledigheten vært 0,2 prosent høyere enn dagens nivå.

LOs konjunkturanslag ¹		2023	2024	2025
Økonomisk vekst	BNP Fastlands-Norge ²	0,9	1,3	1,7
Konsum	Privat konsum ²	-0,8	0,7	2,2
	Offentlig konsum	2,7	1,5	1,8
Bruttoinvesteringer	Fastlands-Norge	-1,9	-0,8	-0,2
	Oljeinvesteringer	6,0	5,0	2,0
Eksport	Tradisjonelle varer	4,3	3,2	3,1
Arbeidsmarkedet	Sysselsetting (NR) ²	1,2	0,4	0,3
	Arbeidsløshetsrate (nivå, AKU) ²	3,6	3,9	4,1
Priser	KPI (konsumpriser) ²	5,9	4,1	2,6
	KPI-JAE	6,1	4,0	2,7

¹Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår.

²Anslagene sendes til Nasjonalbudsjett for 2024.

3. Arbeidsmarkedet

Sysselsettingsraten ble noe redusert gjennom 2022, men har steget igjen siden årsskiftet. Flere som tidligere var utenfor arbeidsstyrken har blitt sysselsatt enn normalt, som er et godt tegn på inkludering. Arbeidsløsheten har holdt seg stabil på 3,5 prosent siden mars ifølge arbeidskraftsundersøkelsen. Samtidig er det tegn til mer avdempet etterspørsel etter arbeidskraft. Både beholdningen av ledige stillinger og antall nye utlysninger til NAV har falt.

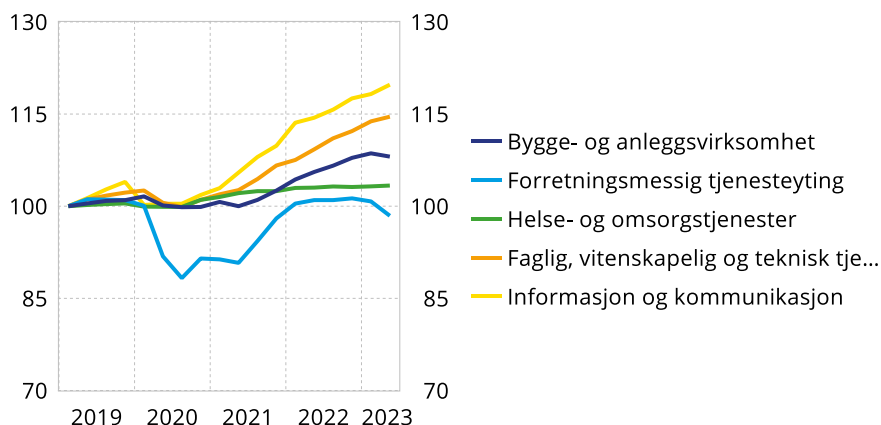
Vi har enda ikke sett den fulle effekten av rentehevingene, og fremover vil situasjonen på arbeidsmarkedet trolig forverres. Sentralbankens aggressive rentesetting svekker vekstutsiktene fremover, slik at muligheten for inkludering i arbeidslivet kan minske fremover. Fortsatt står alt for mange helt/delvis utenfor arbeidslivet, og antallet registrert med nedsatt arbeidsevne hos NAV er høyere enn før pandemien. Mange av flyktingene fra Ukraina er ventet å melde seg på arbeidsmarkedet framover, noe som isolert sett øker inkluderingsutfordringen. Vi anslår at arbeidsløsheten vil stige til 3,6 prosent i 2023, og tar seg videre opp til 4,1 prosent i slutten av prognoseperioden. Sysselsettingen anslås til å øke med 1,2 prosent i år og med henholdsvis 0,4 og 0,3 prosent i 2024 og 2025.

3.1 Sysselsetting

Etter å ha svekket seg gjennom fjoråret, har sysselsettingsraten tatt seg opp igjen, og lå på 70,3 prosent i august ifølge trendjusterte tall fra SSB. Sysselsettingsandelen lå i 2. kvartal på 70,6 prosent og var nærmest uendret fra samme tid i fjor, men utviklingen varierte i ulike aldersgrupper. Blant personer mellom 15 og 24 år steg sysselsettingsandelen fra 58,6 prosent i 2. kvartal i fjor til 59,8 prosent i 2. kvartal i år, og arbeidsstyrken som andel av befolkningen steg med 1,2 prosentpoeng i samme periode. Samtidig var det en nedgang i sysselsettingsandelen blant de mellom 40 og 54 år, fra 84,3 prosent til 82,8 prosent, der arbeidsstyrken falt med 1,3 prosentpoeng. Blant øvrige aldersgrupper, 25 til 39 år og 55 til 74 år, var det en svak oppgang i samme periode.

Figur 3.1. Sysselsatte i utvalgte næringer

Sesongjustert. Indeks (2019 = 100)

Kilde: SSB, Macrobond

Fra 1. til 2. kvartal økte antall sysselsatte med 0,1 prosent, tilsvarende 3 500 sysselsatte, ifølge sesongjusterte tall fra nasjonalregnskapet. Det var vekst i de fleste næringer, og det var særlig informasjon og kommunikasjon samt faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting som bidro til oppgangen. På den andre siden falt antall sysselsatte i forretningsmessig tjenesteyting, som inkluderer utleie av arbeidskraft, som blant annet skyldes de nye innleiereglene.

Sysselsettingen i bygge- og anleggsvirksomheten falt også, som må sees i sammenheng med redusert etterspørsel som følge av renteøkningene. Nedgangen kan ha blitt dempet noe som følge av de nye innleiereglene.

3.2 Arbeidsløshet

Siden mars har arbeidsløshetsandelen¹ holdt seg stabil på 3,5 prosent ifølge SSBs arbeidskraftsundersøkelse². I 2. kvartal lå arbeidsløsheten på 3,5 prosent, og var 0,2 prosentpoeng høyere enn i 2. kvartal i fjor. Oppgangen skyldes i stor grad økt arbeidsløshet blant personer mellom 25 og 39 år, der arbeidsløshetsandelen steg fra 3,0 til 3,4 prosent i samme periode. Blant øvrige aldersgrupper har utviklingen i arbeidsløsheten vært nokså stabil fra 2. kvartal i fjor til 2. kvartal i år.

Den registrerte arbeidsløsheten ved NAV-kontorene holdt seg stabil på 1,8 prosent fra april til juli, og økte til 1,9 prosent i august³. Antallet helt arbeidsløse har steget hver måned siden oktober ifølge sesongjusterte tall. Sammenlignet med august i fjor var det 6 700 flere helt arbeidsløse i august i år. Oppgangen er bredt basert, og vi har sett en økning i alle fylker, de fleste yrkesgrupper og aldersgrupper siden august i fjor. Bygg og anlegg er yrkesgruppen som har hatt sterkest oppgang i antall arbeidsløse siden august i fjor, med en oppgang på 1 400 personer. Samtidig er det også en sterk oppgang blant personer med uoppgitt/uten yrkesbakgrunn, med nærmere 2 000 personer sammenlignet med august i fjor. Helse, pleie og omsorg samt barne- og ungdomsarbeid er de eneste yrkesgruppene som har hatt en nedgang i antall ledige siden i fjor.

¹ Antall helt arbeidsløse i prosent av arbeidsstyrken.

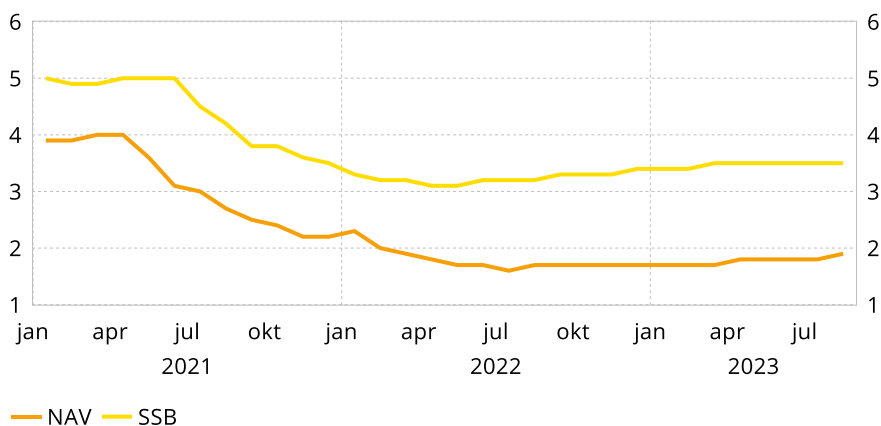
² Trendjusterte tall.

³ Sesongjusterte tall.

Andelen helt arbeidsløse innvandrere har økt fra 4,0 prosent i august i fjor til 4,7 prosent i august i år. Til sammenligning har arbeidsløsheten økt fra 1,1 til 1,2 prosent blant befolkningen for øvrig i samme periode. Oppgangen skyldes i stor grad at flere fra Ukraina og Polen⁴ er registrert som arbeidsløse. En stor andel innvandrere jobber i konjunkturutsatte næringer, som bygge- og anleggsvirksomhet, industrien og forretningsmessig tjenesteyting⁵.

Figur 3.2. Arbeidsløshetsrate

SSB (trendjustert) og NAV (sesongjustert)

Kilde: SSB, NAV, Macrobond

3.3 Innvandring

Fra 1. til 2. kvartal ble nettoinnvandringen redusert fra 14 600 til 6 300 ifølge SSB. Det skyldes i stor grad en økning i utvandring, som steg fra 6 300 i 1. kvartal til 11 800 i 2. kvartal. Det var særlig en økning i utvandring blant personer fra Polen og Litauen. Antallet personer som utvandrer svinger mye fra kvartal til kvartal, som skyldes at en del utvandring etter registreres i folkeregisteret.

Innvandring fra andre land enn Ukraina har falt hvert kvartal siden 3. kvartal i fjor, men lå fortsatt på et høyere nivå i 2. kvartal i år sammenlignet med samme kvartal i fjor. Samlet var det 18 000 innvandringer, hvorav 6 000 av disse var ukrainske statsborgere. Innvandring fra Ukraina har dermed falt fra toppen i 2. kvartal i fjor da 14 700 personer innvandret til Norge.

Ifølge UDI har hittil 55 959 ukrainere⁶ fått innvilget kollektiv beskyttelse. I UDIs mellomscenarier legger opp til at 30 000-45 000 flyktninger vil ankomme fra Ukraina i 2023. Sammenlignet med juli i fjor var det 4 000 flere lønnsinntakere fra Ukraina i juli i år. Hittil er det en relativt lav andel ukrainske flyktninger som er blitt sysselsatt i Norge sammenlignet med i flere av våre nordiske naboland. Det henger blant annet sammen med at mange deltar i introduksjonsprogrammet i stedet for å gå rett ut i arbeid. I fjor var det særlig mange kvinner, barn og eldre flyktninger fra Ukraina. Så langt i år har andelen menn økt, og kjønnsfordelingen har begynt å normalisere seg. Andelen personer under 19 år har falt siden i fjor.

⁴ 2 000 flere arbeidsløse fra Ukraina og 640 flere fra Polen i august 2023 sammenlignet med august 2022. Det var også 290 flere arbeidsløse fra Syria og 200 fra Litauen.

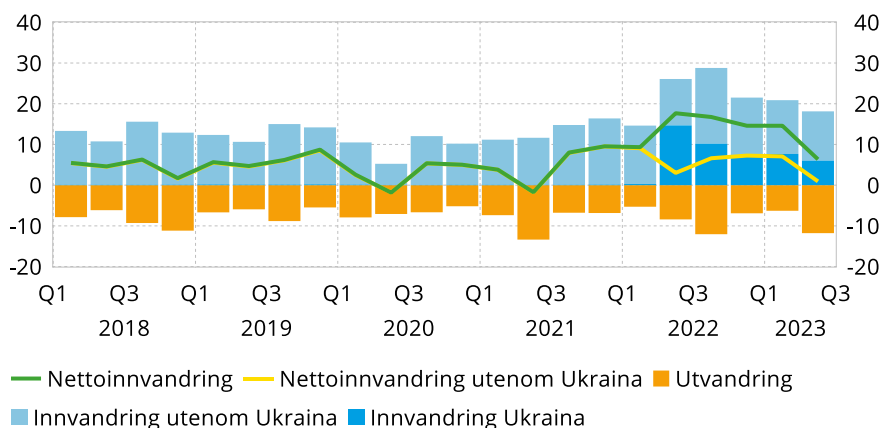
⁵ Hvor utleie av arbeidskraft inngår.

⁶ Per 27. september 2023.

Antall lønnstakere på korttidsopphold⁷ har økt med 3,4 prosent, tilsvarende en oppgang på 2 800 personer, fra 2. kvartal i fjor til 2. kvartal i år. Det var særlig transport og lagring, bygge- og anleggsvirksomhet og industrien som bidro til oppgangen. På den andre siden trekker forretningsmessig tjenesteyting og jordbruk, skogbruk og fiske ned. Sammenlignet med 2. kvartal i 2019, var det derimot 5,6 prosent færre utenlandske pendlere, tilsvarende 5 000 personer. Det skyldes særlig færre i forretningsmessig tjenesteyting, industrien, jordbruk, skogbruk og fiske samt bygge- og anleggsvirksomheten.

Figur 3.3. Nettoinnvandring

Antall personer, i tusen

Kilde: SSB, Macrobond

3.4 Svakere etterspørsel etter arbeidskraft

Antall nye ledige stillinger per virkedag har falt siden februar i fjor viser sesongjusterte tall fra NAV. I april lå antall nye ledige stillinger på samme nivå som i februar 2020, siste måned før koronapandemien. Fra juni til juli i år økte imidlertid antall nye ledige stillinger per virkedag før det falt igjen i august.

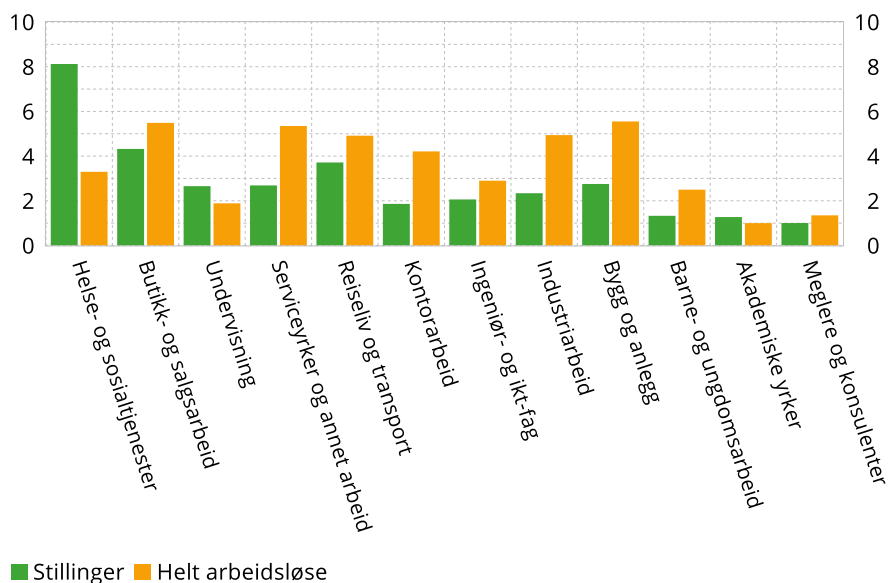
Beholdningen av ledige stillinger falt med 10 prosent fra 1. til 2. kvartal, ifølge sesongjusterte tall fra SSB. Likevel ligger beholdningen på et høyere nivå enn alle kvartaler i fjor. Det var særlig varehandelen, helsetjenester, kultur, underholdning og fritidsaktiviteter, samt faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting som bidro mest til nedgangen. På den andre siden økte antall stillinger i bygge- og anleggsvirksomheten med 15,6 prosent, og var på et rekordhøyt nivå. Det har trolig sammenheng med de nye innleiereglene. Aktiviteten og sysselsettingen i bygge- og anleggsvirksomheten faller, ifølge nasjonalregnskapet, og den registrerte ledigheten blant personer med bygg og anlegg som yrkesbakgrunn har økt.

Det er store forskjeller i mismatch-utfordringer på tvers av yrkesgrupper. Det er svært mange nye ledige stillinger i forhold til antall arbeidsløse innen helse- og sosialtjenester, mens det er færre nye ledige stillinger enn antall arbeidsløse innen bygg og anlegg, serviceyrker og annet arbeid samt industri.

⁷ Personer som ikke har meldt flytting og som normalt har forventet opphold på 6 måneder eller mindre. Beregnes også ofte som utenlandske pendlere.

Figur 3.4. Arbeidsløse og nye stillinger

Registrert arbeidsløse og nye ledige stillinger (i tusen), august 2023

Kilde: NAV, Macrobond

3.5 Mange fortsatt utenfor

I 2022 var 585 600 personer hverken i arbeid, på arbeidsmarkedstiltak, eller under utdanning, tilsvarende 12,8 prosent av befolkningen, ifølge SSB. Antallet personer utenfor er litt lavere enn i 2019. Andelen NEETS⁸ lå på 9,7 prosent i 2022, tilsvarende 99 200 personer, og økte med 2 600 personer fra 2021, tilsvarende 0,3 prosentpoeng. Sammenlignet med før pandemien ligger både antallet og andelen fortsatt lavere.

Personer utenfor arbeidsstyrken utgjorde 26,8 prosent av befolkningen i 2. kvartal, og er nærmest uendret fra 2. kvartal i fjor. Ifølge arbeidskraftsundersøkelsen gikk 100 000 personer fra å være utenfor arbeidsstyrken i 2. kvartal i fjor til å være sysselsatt i 2. kvartal i år. Til sammenligning har denne arbeidskraftsstrømmen ligget på 81 000 i snitt de siste ti årene.

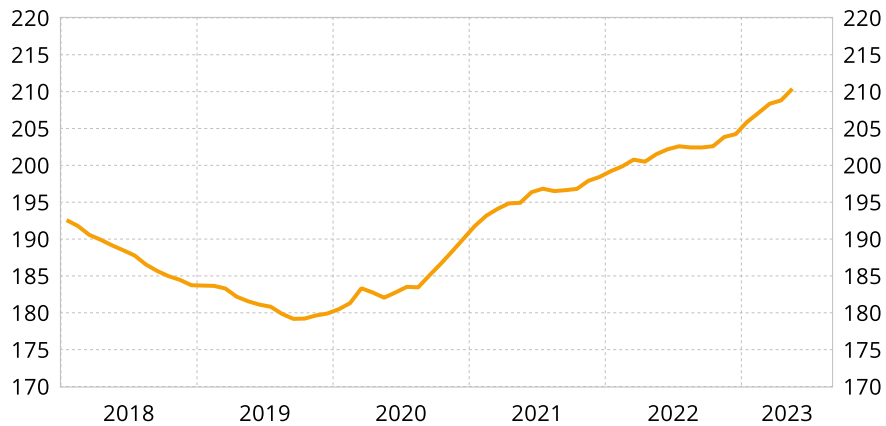
I mai var 210 400 personer registrert med nedsatt arbeidsevne, hvorav 46 300 var under 30 år. Andelen personer med nedsatt arbeidsevne lå på 6,0 prosent i mai, det høyeste nivået siden mars 2017. Andelen personer under 30 år med nedsatt arbeidsevne lå på om lag 5,6 prosent i mai, en oppgang på 0,2 prosentpoeng fra samme måned i fjor.

Andelen uføre har holdt seg stabil de siste tre årene. Utviklingen i aldersgruppene har derimot vært ulik. Andelen uføre mellom 60 og 67 år har falt mens den har økt litt blant personer i 20-årene, og særlig blant personer i 30-årene. Blant 40- og 50-åringene har andelen holdt seg relativt stabil.

⁸ Personer mellom 15-29 år som verken er i arbeid, under utdanning eller i opplæring.

3.5. Personer med nedsatt arbeidsevne

Antall personer, i tusen

Kilde: NAV, Macrobond

Med gode målrettede tiltak vil mange av de som i dag står utenfor arbeidsmarkedet kunne bli inkludert, og dermed også bidra til å redusere mismatchproblemer og møte virksomheters kompetansebehov. En mer aktiv arbeidsmarkedspolitikk er også viktig for å motvirke at dyrtid rammer skjevt – der personer som er i randsonene av arbeidsmarkedet er særlig utsatt. LO har tatt til orde for at det er behov for et krafttak i arbeidsmarkeds- og inkluderingspolitikken.

Behovet for arbeidsmarkedstiltak rettet inn mot ordinært arbeidsløse vil være særlig stort når det er svak etterspørsel etter arbeidskraft. For personer som står lenger unna arbeidsmarkedet, som personer med nedsatt arbeidsevne, kan det være særlig effektivt med arbeidsrettede tiltak når det er høy etterspørsel etter arbeidskraft. I en slik situasjon er virksomhetene mer inkluderingsvillige, men siden målgruppen er ressurskrevende er det ofte behov for tett og langvarig oppfølging fra NAV for at inkluderingen skal bli vellykket. Mange i målgruppen har sammensatte utfordringer og har lite utdanning/kompetanse.

LO har bl.a. spilt inn en rekke konkrete forslag til hvordan vi kan benytte tidsvinduet med relativt høy etterspørsel etter arbeidskraft til å få flere av dem som står lenger unna arbeidslivet inkludert. Viktige stikkord her er: tett oppfølging av brukere over tid og gjerne over flere år, kompetanseheving, en veileder å forholde seg til og som gjerne koordinerer tiltak på flere politikkområder, mer bruk av forpliktende avtaler mellom virksomheter og NAV etter inspirasjon fra blant annet «Møller medvind». Bruke metodikken i «Vi inkluderer og «Trøndelagsmodellen» i langt større grad enn hva som gjøres i dag. Tiltakene koster, men er samtidig svært samfunnsøkonomisk lønnsomme.

4. Boligmarkedet og byggenæringen

4.1 Boligpriser

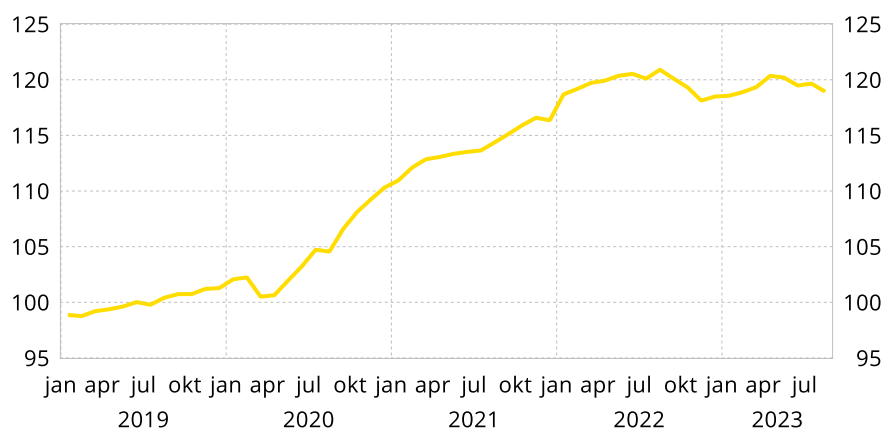
Boligprisene holdt seg oppe i vår til tross for renteoppgangene, som blant annet må sees i sammenheng med lettelser i utlånsforskriften i starten av året. Kravet til hvor stor renteøkning låntakere skal kunne tåle har blitt lettet på samtidig som særkravet for sekundærbolig i Oslo ble fjernet. Husholdningene sparte betydelige midler under pandemien som kan ha bidratt til å opprettholde boligkjøpekraften og dermed trukket opp prisene. Sysselsettingsandelen ligger på et relativt høyt nivå, og kan ha bidratt til å opprettholde boligkjøpekraften gjennom lønnsinntekten.

Sesongjusterte tall fra Eiendom Norge har vist en svak utvikling de siste fire månedene, og fra juli til august falt bruktboligprisene med 0,6 prosent. Tolvmånedersveksten har vært negativ tre måneder på rad, og lå på -1,6 prosent i august. Boligprisene har falt i de fleste områder siden august i fjor, og særlig i Porsgrunn og Skien samt Hamar og Stange. På den andre siden har boligprisene steget i Kristiansand, Ålesund og omegn, samt Stavanger og omegn.

Fra 1. til 2. kvartal steg bruktboligprisene 1,1 prosent ifølge sesongjusterte tall fra SSB. Sammenlignet med 2. kvartal i fjor var bruktboligprisene 0,1 prosent lavere. Prisen på nye boliger var 5,7 prosent høyere i 2. kvartal i år enn samme periode i fjor.

Figur 4.1. Boligpriser

Indeks (2019=100), sesongjustert

Kilde: Eiendom Norge, Macrobond

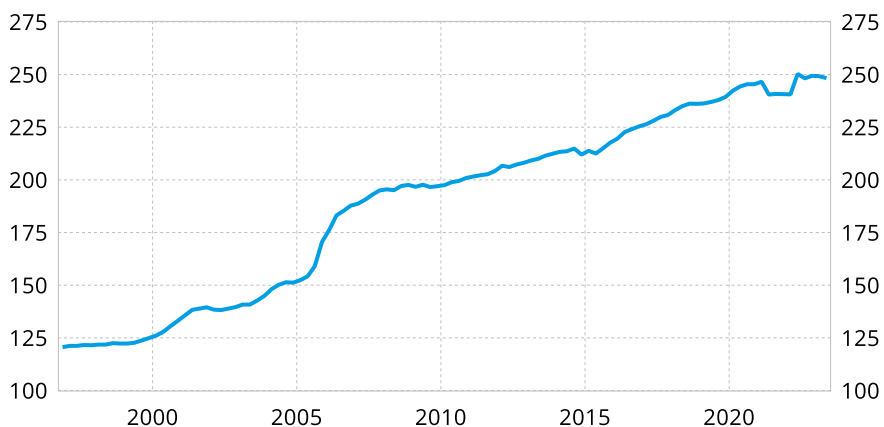
4.2 Gjelds- og rentebelastning

Lave renter over mange år har ført til økt gjeld blant husholdningene og høye boligpriser. Høy gjeldsbelastning blant husholdningene er knyttet til økt risiko for finansiell ustabilitet.

I Norge eier 76,4 prosent av husholdningene egen bolig. Vi er på verdenstoppen i gjeldsrate: norske husholdninger har hele 2,5 ganger disponibel inntekt i gjeld. Til sammenligning har USA en gjeldsrate på 1 ganger disponibel inntekt, mens den er rett under 1 gangeren i euroområdet. Samtidig har de aller fleste flytende rente på lånet sitt i Norge, som gjør norske husholdninger svært sårbare for rentehevinger. I USA derimot har de aller fleste husholdninger fast rente, som gjør dem mindre utsatt for renteøkninger.

Figur 4.2. Husholdningenes gjeldsrate

Gjeld som andel av disponibel inntekt

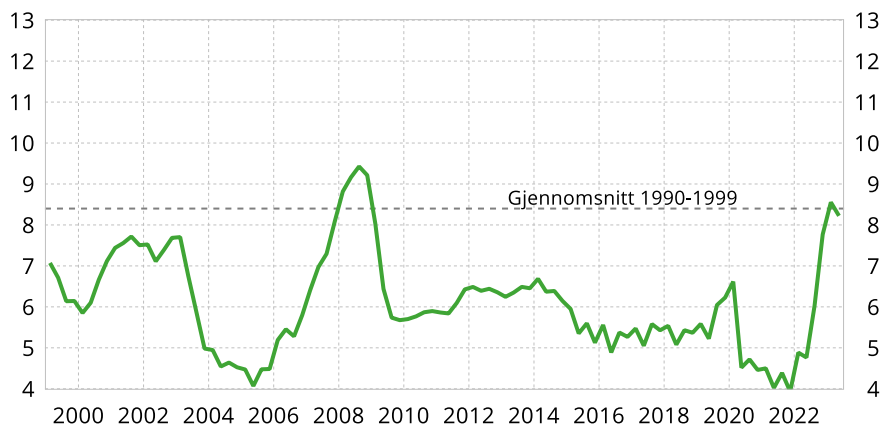

Kilde: SSB, Macrobond

Ifølge SSB har gjeldsraten falt noe siden toppen i 2. kvartal i fjor, men ligger fortsatt på et svært høyt nivå, se figur 4.2. Det er særlig enslige forsørgere, unge aleneboende samt unge par som har mer enn fem gangeren i gjeld. Andelen med gjeldsgrad på over 5 ganger inntekt er høyest blant de 10 prosent med lavest inntekt, og er synkende med inntekt. Det er vanligst med høy gjeldsgrad i sentrale områder. Disse husholdningene er særlig sårbare for renteøkningene, siden høyere gjeldsgrad innebærer større rentebelastning.

Figur 4.3. Husholdningenes rentebelastning

Renteutgifter som andel av disponibel inntekt

Kilde: SSB, Macrobond

Økte renter har ført til at husholdningenes renteutgifter var rekordhøye i 2. kvartal i år, og er beregnet til 53,6 milliarder kroner ifølge inntekts- og kapitalregnskapet. Rentebelastningen⁹ lå på henholdsvis 8,6 og 8,2 prosent i 1. og 2. kvartal i år, det høyeste nivået siden 2008.

Rentebelastningen har dermed hittil i år ligget på nivå med gjennomsnittet på 90-tallet. I juli lå boliglånsrenten i snitt på 4,7 prosent ifølge SSB, og Norges Bank anslår at den vil øke

⁹ Renteutgifter som andel av husholdningenes disponible inntekt utenom renteutgifter.

ytterligere til 5,7 prosent neste år¹⁰. I konjunkturtendensene anslo SSB at rentebelastningen ville øke til om lag 9,5 prosent¹¹ i 2024 før den faller igjen. Anslagene til SSB kom før Norges Bank varslet om at renten mest sannsynlig skal opp igjen i desember, slik at rentebelastningen trolig vil øke ytterligere. Dette vil bli tyngende for grupper med lave inntekter og høy gjeldsgrad. Samtidig bidrar inflasjonen til at realverdien av gjelden minker og dermed at gjeldsbelastningen synker. For husholdninger som både er i jobb og har en reallønnsvekst kan gjelden dermed lettere betjenes. I dagens situasjon gjelder det et mindretall.

4.3 Husleieprisene

Over en halv million norske husholdninger leier bolig, og mange av disse har det siste året opplevd betydelig økning i husleieprisene. Veksten i husleieprisene har tiltatt siden i fjor, og lå på 4,3 prosent i august ifølge konsumprisindeksen. Til sammenligning har tolv månedersveksten i gjennomsnitt ligget på 1,8 prosent før pandemien. Ifølge SSB hadde leieavtaler inngått i 2022 og 2021 i snitt 26 prosent høyere pris enn leiekontrakter inngått før 2016.

Husleie utgjør en betydelig andel av KPI, om lag 20 prosent, og har derfor store utslag på konsumprisutviklingen. Utleiere kan justere husleien i samsvar med KPI en gang i året i henhold til husleieloven. Det vil si at dersom KPI øker, så vil det etter hvert føre til økt husleie som igjen forsterker og forlenger den samlede prisoppgangen. Bidraget av husleieprisene har steget, og lå i august på 0,9 prosentpoeng av veksten i KPI. Mye tyder på fortsatt vekst i husleiene. Ifølge Eiendom Norges statistikk, som baseres på utropspriser på finn.no for leie fra profesjonelle aktører i de fire største byene, steg prisene på nye leiekontrakter i snitt med 9,3 prosent fra 2. kvartal 2022 til 2. kvartal 2023, i forhold til 4,2 prosent året før. Husleie.no sin husleieindeks viser til en 7,4 prosent økning i leiepris på landsbasis fra 2. kvartal 2022 til 2. kvartal 2023.

4.4 Boliginvesteringer

Siden starten av året har husholdningenes boliginvesteringer svekket seg betydelig. Boliginvesteringene har falt to kvartaler på rad, med 3,2 prosent i 1. kvartal og hele 7,3 prosent i 2. kvartal.

Det kraftige fallet i boliginvesteringene skyldes primært økte renter samt høye byggekostnader. Økt rente bidrar til økte finansieringskostnader av nye prosjekter og at prosjekter dermed blir mindre lønnsomme, som reduserer boliginvesteringene.

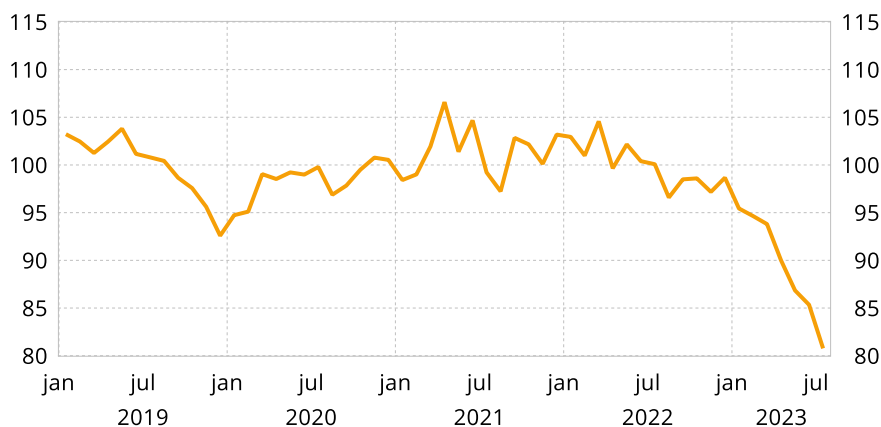
Boligutviklere/utbyggere sliter med å møte krav til forhåndssalg som skal til for å sikre bankfinansiering til ferdigstilling av boligprosjekter. Salget av nye boliger var 32 prosent lavere i 2. kvartal 2022 sammenlignet med samme kvartal i fjor ifølge Boligprodusentenes forening. Lavere nyboligsalg må sees i sammenheng med økt usikkerhet for boligkjøpere som følger av høye renter. Samtidig har salget av nye fritidsboliger falt 56 prosent fra første halvår i fjor til første halvår i år.

¹⁰ Inkluderer fast og flytende rente.

¹¹ Anslaget inkluderer husholdningene og ideelle organisasjoner samlet.

Figur 4.4 Boliginvesteringer

Sesongjustert volum, indeks (2019=100)

Kilde: SSB, Macrobond

Antall igangsettingstillatelser falt 24,7 prosent fra 1. kvartal i fjor til 1. kvartal i år ifølge SSBs byggearealstatistikk. Selv om en bolig har fått tillatelse til igangsettelse betyr det ikke at byggingen blir gjennomført. Usikkerheten rundt boligprisene videre samt økt rente har ført til skrinlegging og utsettelse av prosjekter, som reflekteres i igangsettingstallene. Antall igangsatte boliger har falt siden april i fjor viser trendjusterte tall, og er på det laveste nivået siden 2010. Igangsett bruksareal til boliger er historisk lavt.

Lavere boligbygging kommer til å føre til mangel på boliger. Manglende boligbygging og økende etterspørsel vil trolig føre til en oppgang i boligprisene om noen år. Samtidig har befolkningsveksten vært uvanlig høy. I 2022 kom nær 35 000 tusen flyktninger fra Ukraina og UDI anslår i sitt mellomscenarion at ytterligere 30 000-45 000 tusen vil komme i år, som vil øke etterspørselen etter boliger fremover. I tillegg står vi ovenfor demografiske utfordringer i form av en aldrende befolkning, flere enslige husholdninger og sentralisering. Dette krever endring i type og lokalisering av boligmassen.

I midten av 2021 begynte boligbyggekostnadene å stige. Materialkostnadene har økt som følge av økt etterspørsel internasjonalt samt mangel på en rekke råvarer. I slutten av 2021 lå årsveksten på nesten 30 prosent. De siste månedene har veksttaket avtatt, og i juli lå tolv månedersveksten på 3,8 prosent. Materialkostnadene ligger fortsatt på et svært høyt nivå. Arbeidskraftkostnadene har på den andre siden utviklet seg om lag som før pandemien.

4.5 Bygge- og anleggsvirksomheten

Bygge- og anleggsvirksomheten er den største fastlandsnæringen, og utgjør om lag 8 prosent av BNP for Fastlands-Norge. Svingninger i denne næringen har dermed stor betydning for utviklingen i norsk økonomi.

Ifølge nasjonalregnskapet falt aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomheten med 1,2 prosent fra 1. til 2. kvartal. Det må sees i sammenheng med økte renter samt høye byggekostnader. Siden starten av året har produksjonen i bygg og anlegg falt ifølge SSBs produksjonsindeks. Det er imidlertid variert utvikling innad i bygge- og anleggsvirksomheten. Produksjonen i spesialisert bygge- og anleggsvirksomhet, som utgjør om lag halvparten av næringen, har holdt seg oppe og steget så langt i år. Oppføring av bygninger har vært svakt synkende, mens anleggsvirksomheten har falt betydelig siden årsskiftet. Nedgangen i anleggsvirksomheten

skyldes blant annet utsettelse i offentlige prosjekter ifølge BNL (Byggenæringens Landsforening).

Redusert etterspørsel etter bygge- og anleggsvirksomhet har ført til at sysselsettingen har falt og arbeidsløsheten har økt i næringen. Innskrenkingen i innleiereguleringene har imidlertid trolig redusert nedgangen i sysselsettingen i næringen.

I juli var 5 700 personer med bygg og anlegg som yrkesbakgrunn arbeidsløse. Sammenlignet med i fjor var det 4 100 flere arbeidsløse med den yrkesbakgrunnen. Antall arbeidsløse i næringen har steget hver måned siden august i fjor viser sesongjusterte tall fra NAV. Økt arbeidsløshet kan føre til rekrutteringsutfordringer på sikt. Det er viktig å beholde og bygge ny fagkompetanse i næringen.

Bygge- og anleggsvirksomheten er avhengig av utenlandsk arbeidskraft. Utenlandske pendlere utgjør 9-10 prosent av alle lønntakere i bygge- og anleggsvirksomheten, mens innvandrere utgjør 18-20 prosent. Antallet utenlandske pendlere i bygge- og anleggsnæringen lå på et lavere nivå i 2. kvartal 2023 sammenlignet med 2. kvartal i 2019. Høyere lønnsvekst i utlandet i forhold til i Norge kan føre til en nedgang i arbeidsinnvandring samt utenlandske pendlere.

4.6 Utfordringsbilde og aktuelle tiltak

Boligsektoren er særlig sårbar i økonomiske nedgangstider og kan virke destabiliserende på finanssektoren. På næringssiden vil offentlig sektor kunne spille en stor rolle i å sørge for tilstrekkelig ekspansivitet i finanspolitikken gjennom igangsetting av offentlige investeringer i bolig, stedutvikling og infrastruktur for å dempe nedgangssyklusen og sikre sysselsettingen i sektoren. Offentlig sektor kan også bidra til å redusere mangelen på leieboliger med opptrapping av bygging av boliger for studenter og lærlinger. Den offentlige boligsektoren har også til å styrkes gjennom en økning av offentlig boligfinansiering med utvidelse av Husbankens virkemidler. Det er også mulig å utvide det kommunale boligtilbudet til den økende andelen av befolkningen som ikke har tilstrekkelige inntekter til å kjøpe eller leie bolig i markedet. Videre vil offentlig tilrettelegging av infrastruktur og regulering av boligbygging på sikt være vesentlig for boligbygging i årene framover.

5. Internasjonal økonomi

For å få bukt med den høye prisveksten, har de fleste sentralbanker satt opp rentene kraftig det siste halvannet året. Inflasjonen har avtatt i flere land, men kjerneinflasjonen holder seg fortsatt på et høyt nivå.

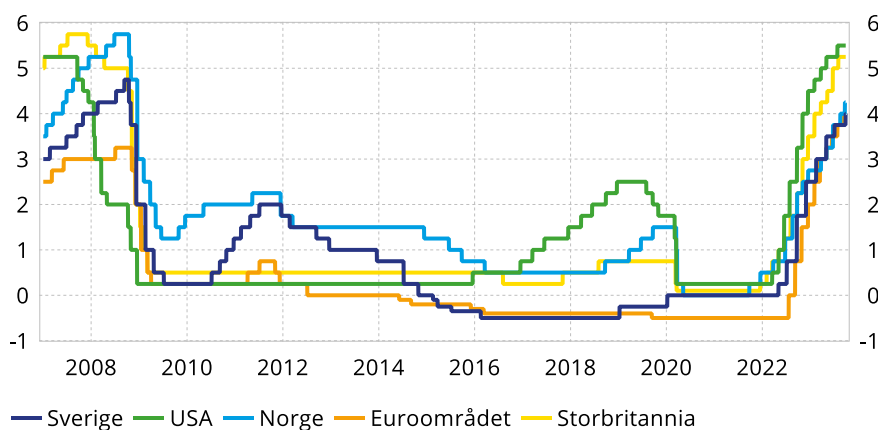
5.1 Rentekappløp

I USA ligger styringsrenten i intervallet 5,25-5,5 prosent. Ved rentemøtet i september ble det besluttet at renten skulle holdes uendret, men et flertall av medlemmene i Fed-komiteen venter enda en renteøkning i år. De har også oppjustert prognosene for renten neste år, og anslår nå to rentekutt mot fire kutt som de tidligere prognosene viste. I motsetning til i Norge, så har de fleste i USA fast rente på boliglånet, som gjør husholdningene som har gjeld mindre utsatt for renteoppgangene nå. Samtidig har dette ført til at bruktboligsalget har gått kraftig ned, siden flere husholdninger har svært gode betingelser på fastrentekontraktene sine, slik at de er mindre villige til å selge boligene sine.

I midten av september satte den europeiske sentralbanken (ECB) opp styringsrenten ytterligere med 0,25 prosentenheter, og styringsrenten ligger nå på 4,0 prosent. Euroen svekket seg etter at sentralbanken signaliserte at rentehevingene nærmet seg slutten. Storbritannia satte opp styringsrenten med 0,25 prosentenheter i starten av august, og styringsrenten ligger nå på 5,25 prosent. I Sverige ligger styringsrenten litt lavere enn i Norge, og i september ble styringsrenten hevet til 4,0 prosent.

Figur 5.1. Rentenivå

I prosent

Kilde: ECB, Norges Bank, Fed, BoE, Riksbanken, Macrobond

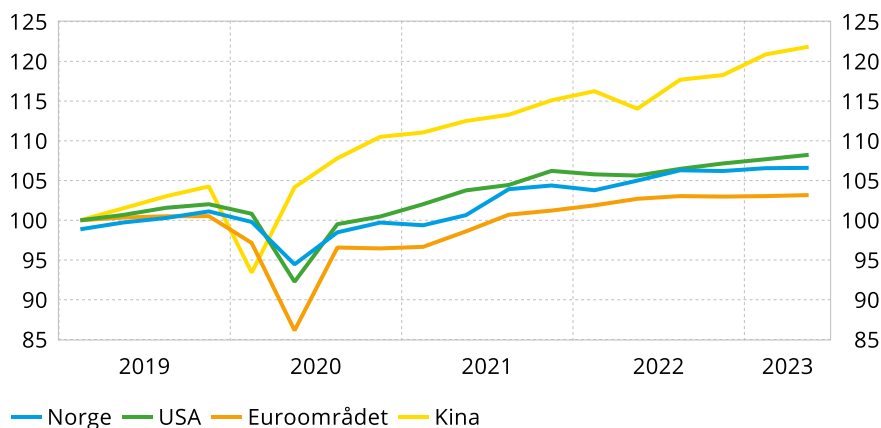
5.2 Internasjonal konjunktur

I euroområdet steg bruttonasjonalproduktet med 0,1 prosent i både 1. og 2. kvartal i år. I Tyskland var BNP nærmest uendret fra 1. til 2. kvartal, etter et fall de to foregående kvartalene. Etter nullvekst i 1. kvartal, steg BNP i Frankrike med 0,5 prosent fra 1. til 2. kvartal. Spania har hatt en vekst på mellom 0,4-0,5 prosent de siste fire kvartalene. I Italia falt BNP med 0,4 prosent i 2. kvartal, etter en oppgang på 0,6 prosent i foregående kvartal.

Bruttonasjonalproduktet i USA steg 0,5 prosent, og steg dermed fjerde kvartal på rad. Det er særlig investeringene som bidrar til å trekke opp BNP i USA som blant annet skyldes økonomisk stimulans fra offentlig sektor. I Kina økte BNP med henholdsvis 2,2 prosent i 1. kvartal og 0,8 prosent i 2. kvartal. Eiendomssektoren, som utgjør en fjerdedel av Kinas økonomi, er særlig bekymringsverdig.

Figur 5.2. BNP i utvalgte land

Faste priser, sesongjustert, indeks (2019=100)

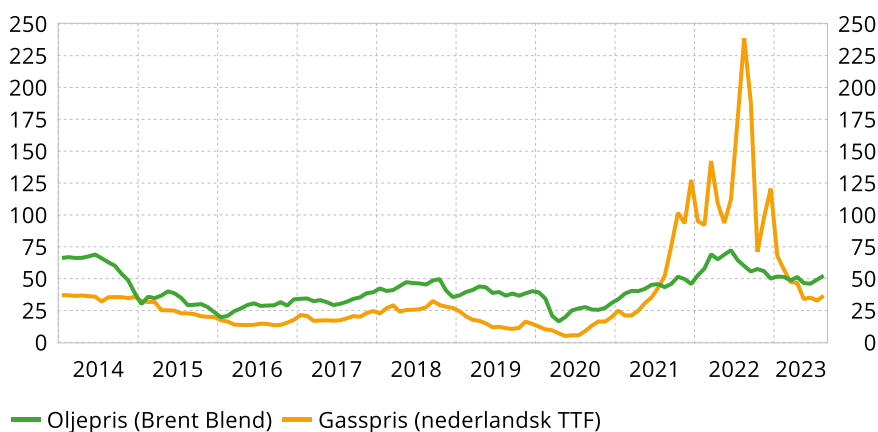
Kilde: OECD, ECB, NBS, Macrobond

5.3 Avtakende prisvekst

Etter et kraftig fall fra toppen i fjor høst, har gassprisene holdt seg relativt stabile de siste månedene. Oljeprisen har variert mellom 73 og 87 dollar per fat i år.

Figur 5.3. Priser på olje og naturgass

Brent Blend og nederlandsk TTF (USD per MWh)

Kilde: IMF, Macrobond

Konsumprisveksten har avtatt i flere land. I euroområdet steg konsumprisene med 5,2 prosent i august sammenlignet med samme måned i fjor, der tolv månedersveksten nådde en topp på 10,6 prosent i oktober i fjor. Nedgangen skyldes et fall i vareprisveksten fra 15,1 prosent i oktober i fjor til 4,8 prosent i august i år. Prisveksten på tjenester nådde en topp i juli i år på 5,6 prosent, og falt til 5,4 prosent i august. Som følge av høye energipriser var bolig, lys og brensel den største bidragsyteren i fjor, men bidraget har avtatt og i august bidro denne

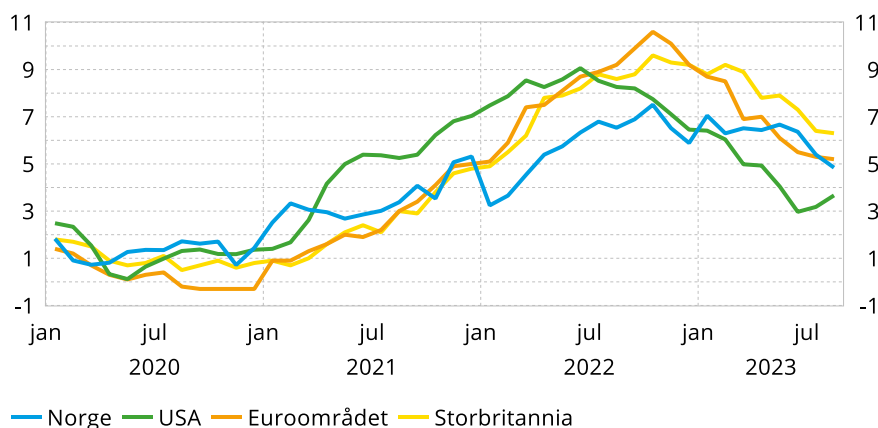
konsumgruppen til å dempe prisveksten. Mat- og drikkevarer bidro mest til prisveksten i august, men har falt siden toppen i vår. Tolvmånedersveksten i den underliggende prisveksten dempet seg fra 5,7 prosent i mars til 5,3 prosent i august.

I USA lå tolvånedersveksten på 3,7 prosent i august, og har dempet seg fra toppen i juni i fjor på 9,1 prosent, men har økt litt siden juni da den lå på 3,0 prosent. I likhet med euroområdet var det særlig sterk prisvekst på varer i 2022, og den har nå avtatt. Samtidig tok prisen på tjenester seg opp til en topp i starten av 2023, og har også avtatt siden toppen i februar. Den underliggende konsumprisveksten, altså justert for mat- og energivarer, har også dempet seg fra 6,6 prosent i september i fjor til 4,3 prosent i august i år.

Prisveksten har også dempet seg i Storbritannia, men ikke like mye som i euroområdet og USA. Tolvmånedersveksten i Storbritannia lå på 6,3 prosent i august, mot toppen på 9,6 prosent i oktober i fjor. Konsumprisene justert for mat- og energivarer har dempet seg fra 6,5 prosent i mai til 5,9 prosent i august.

Figur 5.4. Konsumprisindeks

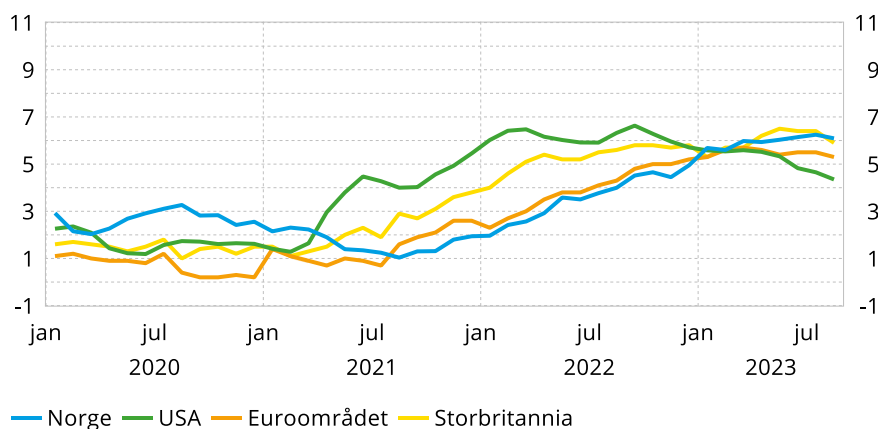
Tolvånedersvekst i konsumprisindeksen

Kilde: OECD, Eurostat, Macrobond

Figur 5.5. Konsumprisindeks utenom mat og energi

Tolvånedersvekst i konsumprisindeksen i prosent

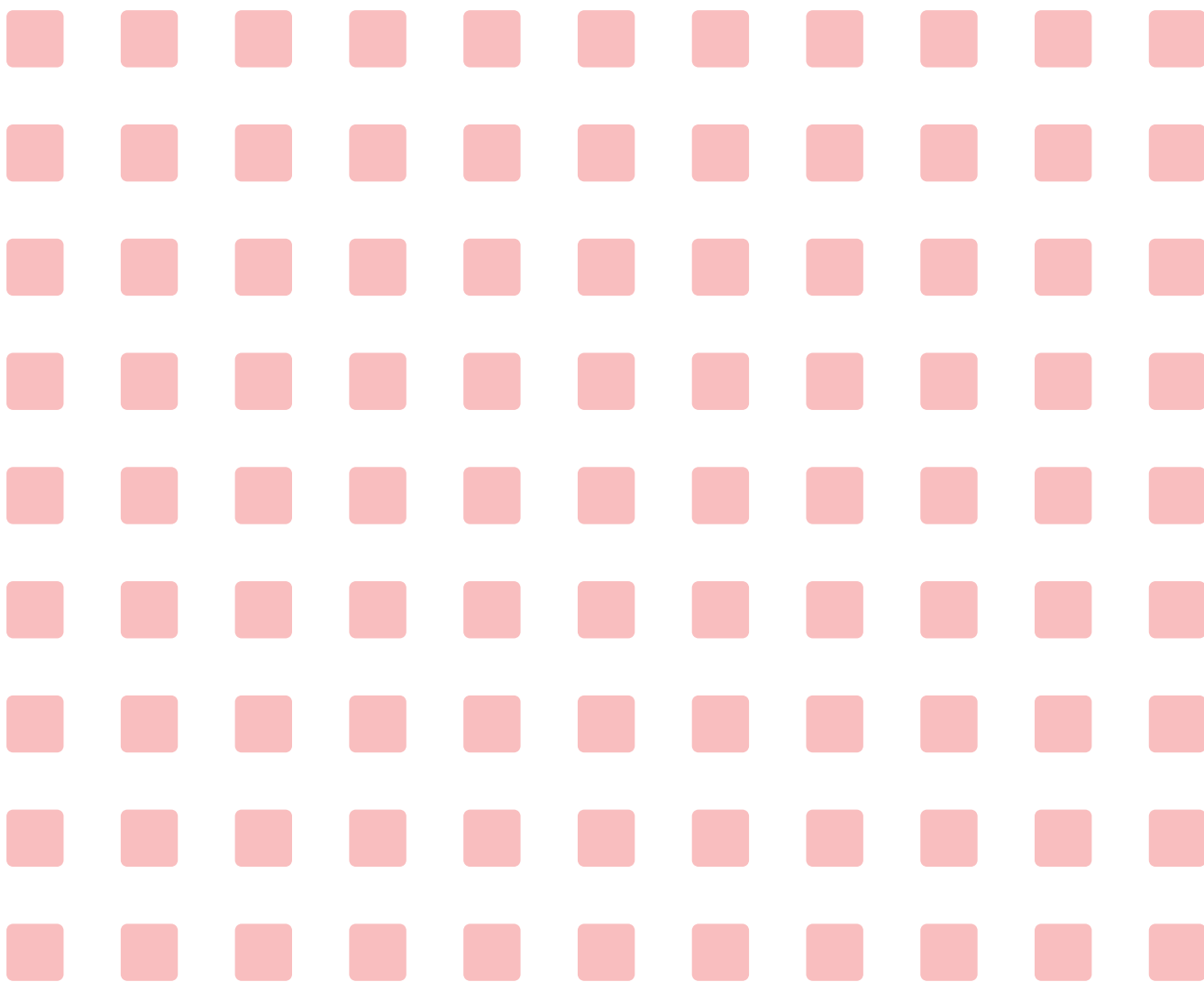

Kilde: OECD, Eurostat, Macrobond

5.4 Arbeidsmarkedet

Timelønnen økte med 4,6 prosent fra 2. kvartal i fjor til 2. kvartal i år i euroområdet. Arbeidsløshet som andel av befolkningen fortsatte å falle i euroområdet, og lå på 6,4 prosent i juli. I Spania har arbeidsløsheten falt fra 13,0 prosent i januar i år til 11,6 prosent i juli. Arbeidsløsheten falt også i Italia, fra 8,0 til 7,6 prosent i samme periode. I Tyskland har arbeidsløsheten holdt seg relativt stabil, og har ligget på 2,9 prosent siden mars. På den andre siden har arbeidsløsheten økt noe i Frankrike siden starten av året, og lå på 7,4 prosent i juli. I USA har arbeidsløsheten ligget på mellom 3,4 og 3,7 prosent i år, og i juli lå den på 3,5 prosent.

LOs anslag om internasjonal økonomi ¹	2023	2024	2025
BNP-vekst, handelspartnere	1,1	0,3	1,7
Prisvekst, euroområdet	5,6	2,8	2,0
Oljepriser, dollar/fat	82	83	80

Landsorganisasjonen i Norge
Torggata 12, N-0181 Oslo
E-post: lo@lo.no
Telefon: 23 06 10 00
www.lo.no